

OBEZİTE VERGİSİ TEORİSİNE İLİŞKİN BİR İNCELEME* A STUDY ON OBESITY TAX THEORY

Ulvi SANDALCI**
Güner TUNCER***

Öz

Obezite tüm dünyada yaygın olarak görülen bir hastalık olup ekonomik, sağlık ve sosyo-psikolojik birçok soruna neden olmaktadır. Obezitenin neden olduğu bu sorunlara karşı devletler çeşitli önlemler almaktadırlar. Bu önlemlerin başında sağlıksız gıdalar üzerinden alınan ek bir vergi olan obezite vergisi gelmektedir. Obezite vergisi ile bireylerin sağlıksız gıda tüketimleri azaltılarak daha sağlıklı gıdalara yönelmeleri amaçlanmaktadır. Tüketim değişikliği sonucu obezitenin azalması amaçlanmaktadır.

Obezite vergisinin başarılı sonuçlar verebilmesi için uygulama aşamasına geçmeden önce teorik temelini doğru bir şekilde tasarlanması gerekmektedir. Obezite vergisine ilişkin teorik altyapının doğru tasarlanması hem verginin uygulanma aşamasını kolaylaştıracak hem de bireylerin bu vergiyi benimseme düzeylerini artırarak verginin başarılı bir şekilde uygulanmasını sağlayacaktır. Çalışmada obezite ile mücadelede dünyada yaygın olarak kullanılan obezite vergisinin teorik temeli incelenmiş ve buna ilişkin değerlendirmelerde bulunulmuştur. Buna göre obezite vergisinin yürürlüğünden önce hangi aşmada uygulanacağı, olumlu ve olumsuz yönleri, tüketici davranışları gibi faktörlerin dikkate alınması gerektiği değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Obezite, Vergi, Obezite Vergisi
Jel Kodları: H20, H21, H25

Abstract

Obesity is a common disease worldwide and causes many economic, health and socio-psychological problems. States are taking various measures against these problems caused by obesity. One of these measures is the obesity tax, which is an additional tax on unhealthy foods. Obesity tax aims to reduce the unhealthy food consumption of individuals and turn them to healthier foods. Obesity reduction is intended as a result of consumption change.

In order for the obesity tax to be successful, it is necessary to design the theoretical basis correctly before proceeding with the application. Proper design of the theoretical infrastructure for obesity tax will both facilitate the implementation of the tax and increase the level of adoption of the tax and ensure the successful implementation of the tax. In study, the theoretical basis of obesity tax, which is commonly used in the fight against obesity, has been examined and evaluations have been made. According to this, factors such as the implementation of the tax, the positive and negative aspects, and consumer behaviors should be taken into consideration before the application of obesity tax.

Keywords: Obesity, Tax, Fat Tax
Jel Codes: H20, H21, H25

* Bu çalışma Ulvi SANDALCI'nın Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalında Sunmuş Olduğu “ Türkiye’de Obezite Vergisinin Kabul Edilebilirliğine İlişkin Bir Alan Araştırması” başlıklı Doktora Tezinden türetilmiştir.

** Arř. Grv. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İİBF Maliye Bölümü, ulvi.sandalci@dpu.edu.tr

*** Dr. Öğr. Üyesi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi İİBF Maliye Bölümü, guner.tuncer@dpu.edu.tr

Giriş

Devletin kuruluş amaçlarından olan ve onu meşru kılan görevlerinden en önemlisi bünyesinde yaşayan bireylerin kamusal ihtiyaçlarını karşılamaktır. Bireylerin tek başına karşılayamadıkları bazı toplumsal ihtiyaçlar devlet tarafından oluşturulan kamusal mekanizmalar sayesinde karşılanmaktadır. Devletin temelde ortaya çıkış gayesi olan bu kamusal ihtiyaçlar bireylerin refah seviyelerini yükseltmek için yerine getirilmelidir.

Devlet bireylerin ihtiyaç duyduğu temel kamusal ihtiyaçları karşılamak ve toplum düzenini sağlamak için birçok politika aracı kullanmaktadır. Şüphesiz günümüz dünyasında bu politika araçlarından en önemlisi ekonomik araçlardır. Devletler gerek sosyal hayatı gerekse ekonomik ve kültürel gibi birçok alanı iyileştirmek ve geliştirmek için birçok ekonomik araç kullanmaktadır. Bu araçların en başında ise vergiler gelmektedir.

Vergiler tarihsel süreç içerisinde ilk başlarda kamu harcamalarının finansmanını sağlamak üzere mali amaç için alınmaktaydı. 20. yy sonrasında değişen dünya düzeniyle birlikte ekonomik ve sosyal hayatta ortaya çıkan gelişmeler ve küreselleşme süreci vergilerin mali olmayan amaçlar doğrultusunda şekillenmesini gerekli kılmıştır. Gelişmiş ülkeler için sosyal refahın devamlılığının sağlanmasına yönelik politikaların aracı olan vergiler az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için ise ekonomik istikrar ve gelir dağılımında adalet sağlama aracı olarak kullanılmaktadır.

Özellikle 20. yy'ın ikinci yarısından itibaren vergiler devletin sosyal politikalarına ilişkin hedeflerini gerçekleştirmek amacıyla kullanılmaktadır. Vergileme amaçlarına ilişkin olarak Adolph Wagner (1958) yaptığı çalışmalarında iki tür temel amacın olduğunu ileri sürmüştür. Bunlardan birincisi klasik amaç olan mali amaç iken diğeri gelir ve servet dağılımında adaletin sağlanmasına ilişkin sosyal amaçtır (Wagner, 1958: 8-14).

Gıdaların fiyatlarında değişimler meydana getirerek bireylerin tüketim kararları üzerinde önemli bir etki oluşturan vergilerin, son yıllarda bireylerin tüketim tercihlerinin değiştirilmesi yönünde daha fazla kullanıldığı görülmektedir. Özellikle vergilerin caydırıcı ve teşvik edici etkilerinin bireyler üzerinde daha fazla etkili olması sosyal, kültürel, ekonomik ve sağlık ile ilgili alanlarda hükümetlerin daha etkili sonuçlar almalarına katkı sağlamaktadır. Vergileme politikaları yoluyla bireylerin tüketim alışkanlıklarının değiştirilmesi ve sağlıksız gıdalardan sağlıklı gıdalara doğru yönelmeleri amaçlanmaktadır.

Ülkelerin vergi yapıları içinde yer alan ve gıdaların fiyatlarını direkt olarak etkileyen ÖTV, KDV, Genel Satış Vergisi gibi tüketim vergileri obezite ile mücadelede vergilerin etkin bir şekilde kullanılmasını sağlamaktadır. Bu vergilerden son yıllarda oldukça gündemde olan ve birçok ülkede uygulamaya koyulan veya uygulamaya koyulması tartışılan obezite vergisi kamu düzeninin gerekli kıldığı halk sağlığını korumada bir araç olarak kullanılmaktadır. Hükümetlerin halk sağlığını korumaya yönelik obeziteye neden olan sağlıksız gıdalar üzerine koyacakları ek bir vergi obezite ile mücadelede kullanılan mali önlemlerin başında gelmektedir.

Obezite ile mücadelede yaygın olarak kullanılmaya başlanan obezite vergisinin teorik temeli, uygulanma biçimleri ile olumlu ve olumsuz yönlerinin incelenmesi ve buna uygun olarak vergi sistemleri içerisinde yer edinmesi etkin ve başarılı sonuçların alınmasına neden olacaktır. Nitekim özellikle bireylerin obeziteye neden olan tüketimleri üzerinden alınacak bir obezite vergisinin yapılmış birçok teroik ve uygulama çalışmaları dikkate alınarak oluşturulması hem verginin halk nezdinde daha kolay kabul edilebilmesine hem de idare açısından uygulama kolaylığına katkı sağlayacaktır. Obezite vergisinin teorik temelini araştırdığı bu çalışmada öncelikle obezitenin tanımı, ölçümü ve yalgnlığına değinildikten sonra obezite vergisi uygulanma yaklaşımları ile obezite vergisi teorisi ve olumlu-olumsuz yönleri incelenmiştir.

1. Obezite Tanımı ve Yaygınlığı

Obezite, Türk Dil Kurumunun İç Hastalıkları Terimleri Sözlüğünce ise “artmış besi”, olarak tanımlanırken, Patoloji Terimleri Sözlüğünde “aşırı şişmanlık” olarak tanımlanmıştır (www.tdkterim.gov.tr, 2016). Obezitenin bir başka tanımı ise alınan enerjinin tüketilen enerjiden fazla olması nedeniyle vücutta ortaya çıkan bir hastalık şeklindedir (Alpert, 2009: 442). Obezite, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından “sağlığı bozacak ölçüde vücutta aşırı yağ birikmesi” olarak tanımlanmaktadır. Yetişkin erkeklerin vücut ağırlığının ortalama %15-20'sini yağ dokusu oluştururken bu oran kadınlarda %25-30 seviyesindedir. Erkeklerin yağ dokusunun %25'ten, kadınların ise %30'dan yukarı çıkması obezite olarak tanımlanır (WHO, 2016).

Bir bireyin obezite sınıfına girip girmediğini belirlemek için çok çeşitli yöntemler vardır; yağ kalınlığını X ışını ile ölçümü, cilt yağ kalınlığının ölçümü, vücut dansitesinin ölçümü, Beden Kitle İndeksi (BKİ), toplam vücut su oranının ölçümü, Bel/Kalça oranı, boya göre ağırlık ölçümü gibi (Çöl, 1988: 175). DSÖ obeziteyi belirlemek için bu yöntemlerden BKİ ni esasa olarak kullanmaktadır. BKİ, vücut ağırlığının (kg), boy uzunluğunun (m cinsinden) karesine bölünmesiyle elde edilir (WHT, 2016).

$$\text{Beden Kitle İndeksi (kg/ m}^2\text{)} = \frac{\text{Ağırlık (kg)}}{\text{Boy (m}^2\text{)}}$$

Tablo 1’de Dünya Sağlık Örgütü’nün ölçüm yöntemi olan BKİ’ne göre uluslararası obezite sınıflandırması gösterilmektedir.

Tablo 1: Yetişkinlerde BKİ’ne göre zayıflık, fazla kiloluluk ve obezitenin sınıflandırılması

Sınıflandırma	BKİ (kg/m ²)	
	Temel kesişim noktaları	Geliştirilmiş kesişim noktaları
Zayıf (düşük ağırlıklı)	<18.50	<18.50
Aşırı düzeyde zayıflık	<16.00	<16.00
Orta düzeyde zayıflık	16.00 - 16.99	16.00 - 16.99
Hafif düzeyde zayıflık	17.00 - 18.49	17.00 - 18.49
Normal	18.50 - 24.99	18.50 - 22.99
		23.00 - 24.99
Toplu, hafif şişman, fazla kilolu	> 25.00	> 25.00
Şişmanlık öncesi (Pre-obez)	25.00 - 29.99	25.00 - 27.49
		27.50 - 29.99
Şişman (Obez)	> 30.00	> 30.00
Şişman I. Derece	30.00 - 34.99	30.00 - 32.49
		32.50 - 34.99
Şişman II. Derece	35.00 - 39.99	35.00 - 37.49
		37.50 - 39.99
Şişman III. Derece	> 40.00	> 40.00

Kaynak: Dünya Sağlık Örgütü, <http://www.who.int/news-room/6-facts-on-obesity>,

Obezitenin tanımlanması amacıyla kullanılan kriterler daha çok vücuttaki yağ dokusunun ağırlığıyla ilgili olmaktadır. Buna göre vücuttaki yağ oranının fazlalığı hastalık etkeni olarak kabul edilmektedir. Vücutta yağ oranının ne derece fazla olduğu BKİ değer aralığına bakılarak belirlenir. Uluslararası alanda obeziteye tanı konurken bu değer aralığına göre tespit edilen sınıflandırma kriteri kullanılır (Güven, 2014: 19).

BKİ 'leri 25-27 arasında olan bazı kişilerde sağlık problemi olabileceği, 27'nin üzerinde BKİ 'inin diyabet, yüksek kan basıncı ve kalp hastalıkları, yüksek tansiyon, kalp krizi, kanser hastalıkları, safra taşı, uyku apnesi, sindirim sistemi problemleri, solunum sistemi problemleri, sinir, kaslar iskelet sistemindeki problemler, ruhsal problemler, metabolik sendrom gibi sağlık sorunlarında artışa neden olacağı belirtilmektedir (Gibson,1990: 145).

Türkiye’de de obezite görülme sıklığı diğer ülkelerde olduğu gibi giderek artmaktadır. Sağlık Bakanlığına göre obezite özellikle çocukluk çağıının en sık görülen kronik hastalıklarından biridir. Ancak Türkiye’de obezite ile ilgili yapılan çalışmalar gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında oldukça düşük seviyede kalmaktadır. Yapılan çalışmalar genellikle sağlık alanında yapılmakta, diğer bilimlerde bu konu alanına çok fazla girmemektedir. Ancak son zamanlarda ise obezite prevalansı ile ilgili yapılan çalışmalar konuya yeterince olmasa da daha fazla dikkat çekildiğini göstermektedir.

Aşağıdaki tabloda Türkiye İstatistik Kurumu 2016 verilerine göre 2008-2016 yılları arasında 15 yaş ve üstü hem toplam hem cinsiyet bazında düşük kilolu, normal kilolu, fazla kilolu ve obez yüzdesi verilmiştir.

Tablo 2: 15 yaş ve üstü bireylerin vücut kitle indeksinin cinsiyete göre dağılımı (2008, 2010, 2012,2014, 2016), (%)

Yıl	Cinsiyet	Düşük Kilolu	Normal Kilolu	Fazla Kilolu	Obez	Toplam
2008	Toplam	4,2	48,2	32,4	15,2	100,0
	Erkek	2,7	48,1	36,9	12,3	100,0
	Kadın	5,9	48,2	27,4	18,5	100,0

2010	Toplam	4,7	45,5	33,0	16,9	100,0
	Erkek	3,5	46,1	37,3	13,2	100,0
	Kadın	5,9	44,7	28,4	21,0	100,0
2012	Toplam	3,9	44,2	34,8	17,2	100,0
	Erkek	2,7	44,7	39,0	13,7	100,0
	Kadın	5,1	43,6	30,4	20,9	100,0
2014	Toplam	4,2	42,2	33,7	19,9	100,0
	Erkek	2,8	43,7	38,2	15,3	100,0
	Kadın	5,5	40,7	29,3	24,5	100,0
2016	Toplam	4,0	42,1	34,3	19,6	100,0
	Erkek	2,5	43,8	38,6	15,2	100,0
	Kadın	5,6	40,4	30,1	23,9	100,0

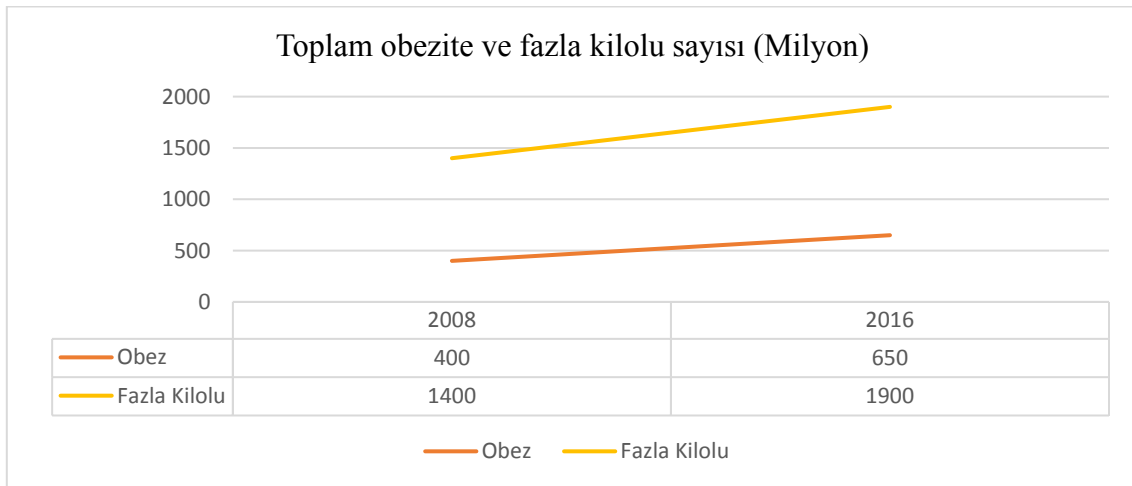
Kaynak: TÜİK, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1095 Türkiye Sağlık Araştırması

TÜİK verilerine göre Türkiye’de obezite prevalansı 2008 yılında %15,2 iken 2016 yılında %30,1 oranında artış göstererek %19,6’ya ulaşmıştır. Artış oranı, kadınlarda %31,3, erkeklerde ise %23 olarak hesaplanmıştır. 2008-2016 arası yıllarda cinsiyet bazında kadınların obezite oranının erkeklerden daha fazla olduğu, fazla kilolu oranının ise daha az olduğu görülmektedir. Tablo 2’ye göre Türkiye genelinde obezite oranı kadınlarda daha fazla iken erkeklerde fazla kilolu oranı yüksektir. 2008-2016 arası gibi kısa bir dönemde Türk halkının obezite oranında ciddi bir artış gözlemlenmiştir. Bu da obezite yaygınlığının ne kadar hızlı arttığını göstermekte ve önlem alınmazsa gelecek yıllarda Türk halkının önemli bir sağlık sorunu haline geleceğine işaret etmektedir.

Obezite prevalansı tüm dünyada her geçen gün artmakta ve halk sağlığı üzerinde olumsuz etkiler meydana getirmektedir. Ölümcül düzeyde hastalıklara neden olan obezite ile ilgili çalışmalar son on yıllarda yaygınlık kazanmıştır. Dünyada hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde obezite her geçen gün artış göstermekle beraber ulusal ve uluslararası düzeyde obezite prevalansını ölçmeye yönelik birçok çalışma yapılmaktadır.

Dünya Sağlık Örgütü’nün küresel düzeyde obezite prevalansını belirlemeye yönelik yaptığı tahminlerine göre; Dünya genelinde obezite yaygınlığı 1980 – 2014 döneminde yaklaşık iki kat artmıştır. Çalışmanın bulgularına göre 2014 yılında, 18 yaş ve üstü 1,9 milyar kişiden daha fazlası aşırı kiloludur. Bu 1,9 milyar kişiden 600 milyonu obezdir. 2014 yılında Dünya genelinde erkeklerin yüzde 11 ve kadınların %15’i olmak üzere yetişkin nüfusunun ortalama %13’ü obezdir. Örgüt tarafından yapılan projeksiyonlarda 2015 yılında obezite rakamının 2,3 milyar aşırı kilolu ve 700 milyon obeze ulaşacağı tahmin edilmektedir (WHO, 2015: 1). Şekil 1.3’te Dünya genelinde obez ve fazla kilolu bireylerin sayısı ve 2008-2016 dönemi arasındaki değişimi gösterilmiştir.

Şekil 1: Dünya geneli toplam obezite ve fazla kilolu sayısı

Kaynak: Dünya Sağlık Örgütü web sitesi, <http://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/obesity-and-overweight>

Şekil 1’den de görüleceği üzere dünya genelinde obezite sayısı 2008 yılından 2016 yılına kadar yaklaşık 250 milyon artmışken, fazla kilolu sayısı yaklaşık 500 milyon artış göstermiştir. Buna göre 7 yıllık dönem boyunca obezite ve fazla kilolu sayısında yaklaşık 2 kat artış olmuştur. Dünya Sağlık Örgütü 2017 raporuna göre 18 yaş ve üstü yetişkinlerin % 39’u 2016 yılında fazla kilolu ve % 13’ü ise obezdir. Dünya nüfusunun çoğu aşırı kilolu ve

obez olma nedeniyle ölümlerin çok olduğu ülkelerde yaşamaktadır. Bununla birlikte 2016 yılında 5 yaşın altındaki 41 milyon çocuk aşırı kilolu veya obez, 5-19 yaş arasındaki 340 milyondan fazla çocuk ve ergen fazla kilolu veya obez olduğu tespit edilmiştir (Dünya Sağlık Örgütü 2017 Raporu).

Obezite yaşadığımız çağda evrensel açıdan bakıldığında en önemli halk sağlığı hastalıklarından biri olduğu için üzerinde geniş çalışmalar yapılmalıdır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından en riskli 10 hastalıktan biri olarak kabul edilen obezitenin, yine aynı örgüt tarafından yapılan son çalışmalarda birçok kanserin tetikleyicisi olduğu belirlenmiştir. Özellikle çocuk ve genç yaştaki bireylerde gün geçtikçe artan obezite prevalansı insanlığın geleceğini tehdit etmekte, ciddi hastalıkların habercisi olmaktadır. Çocukluk çağındaki nüfusta ortaya çıkan obezite prevalansı düzeyi gerek ulusal gerekse uluslararası alanda yapılan çalışmalar ve alınan tedbirlerle azaltılmalıdır. Aksi halde obezite gelecek dönemde çok daha büyük sorunlara yol açacaktır.

2. Gıdalar Üzerinden Alınan Vergilere İlişkin Teorik Yaklaşımlar

Obezitenin toplumsal bir halk sağlığı sorunu haline gelmesi ve çocuk-geç-yaşlı her kesimi etkilemesi hastalıkla mücadeleye yeni boyutlar kazandırmıştır. Özellikle piyasa aksaklığı neticesinde obezitenin ortaya çıkardığı ekonomik sorunlar hükümetlerin bu sorunun çözümüne yönelik müdahaleler geliştirmelerine neden olmuştur. Bu müdahalelerin bir kısmı eğitim ve bilgilendirme faaliyetleri kapsamında yer alırken diğer kısmı ise kısıtlayıcı ve yasaklayıcı kurallardan oluşmaktadır. Ancak obezite ile etkin mücadele etmek isteyen ülkeler son zamanlarda bu politikalar ile birlikte bazı mali önlemler de almaktadır.

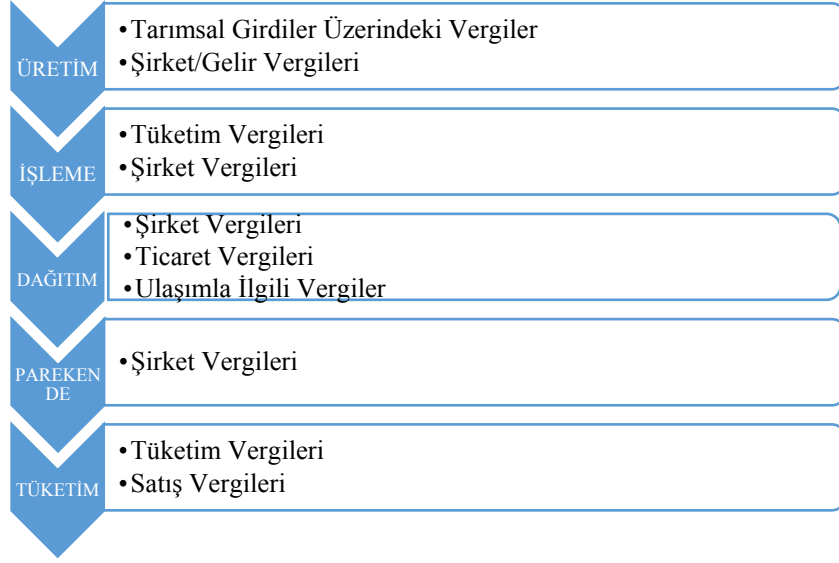
Obeziteye neden olan gıdaların tüketimini azaltmak amacıyla ek bir vergi koyma ya da hali hazırda var olan vergilerin artırılması en önemli mali önlemdir. Tüketim harcamaları üzerinden alınacak böyle bir verginin teorik yapısının önceden kurulması ve uygulamanın bu teorik temellere dayandırılması vergiden beklenen faydayı arttıracaktır. Bireylerin gelirlerinde azalmaya neden olacak böyle bir tüketim vergisinin konulması neticesinde ortaya çıkacak ekonomik ve toplumsal sonuçların önceden iyi hesaplanmış olması gerekmektedir. Gıdalar üzerine konulan tüketim vergilerinin dolaylı vergi niteliği taşıdığı göz önüne alındığında vergilemede adalet ilkesinin zedelenebileceği tehlikesi ile karşılaşmaktadır. Bu ve benzeri nedenlerden dolayı hem verginin etkinliğinin hem de optimal bir vergileme yapısının nasıl oluşturulacağı önem taşımaktadır.

Bireylerin tüketim harcamaları üzerine vergi konulması ile ilgili teorik çalışmalar geçmişten günümüze kadar devam eden ve süreklilik arz eden bir yapıya sahiptir. Günümüzde konuyla ilgili savunulan yeni yaklaşımlar, geçmişte ortaya konmuş yaklaşımlara yeni boyut kazandırmıştır. Tüketim harcamaları üzerine konulan vergiler nedeniyle ortaya çıkan kaybı en aza indirmek için ekonomistler tüketim vergilerinin nasıl düzenlenmesi gerektiği üzerinde çalışmaktadırlar. Bu çalışmaların neticesinde kamu maliyesi alanı, optimal tüketim vergilemesi sorunu ile ilgili olarak politika karar alıcılarını üç ana yaklaşım etrafında toplamaktadır. Bu yaklaşımlardan ilki optimal bir vergilemenin bireylerin tüm taleplerinde aynı oranda azalma ortaya çıkaracağı Ramsey Kuralı, optimal bir tüketim vergilemesinin ürünlerin talep fiyat esneklikleriyle ters oranda olmasını savunan Ters Esneklikler Kuralı ve boş zamanın tamamlayıcısı olan malın daha çok vergilendirilmesi gerektiğini söyleyen Corlett-Hague Kuralı'dır (Alm, 1996; Corlett ve Hague, 1953; Myles, 1989; Diamond, 1975; Borluk, 2006).

Hükümetler bu kurallara uygun olarak vergilemede optimaliteyi sağlamaya çalışmaktadırlar. Obeziteye neden olan gıdalar üzerinden alınan vergilerin optimal tüketimi sağlayan vergi yapısına uygun olarak oluşturulması gerekmektedir. Hükümetler sağlığı korumaya yönelik vergileri tütün gibi tek bir zararlı madde üzerinden alınan tüketim vergisi yoluyla kolay bir biçimde uygularken, hali hazırda karmaşık yollarla vergilendirilen ve karmaşık seçimler içeren gıdalara ilişkin vergi yapısını oluşturmak ve uygulamak daha zor bir işlem gerektirmektedir. Halkın beslenme ile ilgili tercihlerine devlet tarafından müdahil olmanın amacı sağlıklı ve sağlıksız gıdaların tüketimini (hem miktar olarak hem de tür olarak) etkilemek olduğundan, fiyatı direkt olarak etkileyebilecek en doğru mekanizmanın tüketim vergileri olduğu kabul edilerek buna uygun vergiler tercih edilmektedir. Bu vergiler KDV, satış vergisi gibi geniş tabanlı vergiler ile ticaret vergilerini kapsar. Bu vergiler gıdalar üzerinde etkin olarak uygulanabilir. Buna karşın tarımsal girdiler, şirket vergileri ve ulaştırma ile ilgili vergiler, geniş bir yelpazede ürün ve hizmetleri etkilediği için obeziteye yönelik belirli gıdaları hedefleyemez (Thow, vd., 2011; 180).

Vergiler gıda tedarik zinciri içerisinde birçok noktada uygulanmaktadır (tarımsal girdilere, gıda taşımacılığına, gıdayı üreten, işleyen ve pazarlayan şirketlere ve tüketenlere). Ancak bu tedarik zinciri içerisinde hangi aşamada gıdalar üzerinde ek bir vergileme yapılacağı optimal vergilemeye ulaşmada önem kazanmaktadır. Gıda tedarik zinciri içerisinde uygulanan vergiler şekil 2'te gösterilmektedir.

Şekil 2: Gıda Tedarik Zinciri İçerisinde Uygulanan Vergiler

Kaynak: Thow, vd., 2011; 177

Şekil 2'den de görüleceği üzere gıdalar üzerine konulan bir verginin yapısını oluşturmak gıda ürünlerinin çok çeşitli olması ve bu ürünlerin imalat aşamasından satın alma aşamasına kadar geçen sürede birçok vergi ile karşılaşması dolayısıyla zorluklar oluşturmaktadır. Obezite ile mücadele amacıyla getirilecek ek bir verginin hangi aşamada uygulanmasının gerektiği verginin etkinliği açısından önem taşımaktadır. Gıda tedarik zinciri içerisinde obeziteye neden olan sağlıksız gıdaların vergilendirilmesinin bireylerin bu tür mallara olan tüketimi azaltmasını sağlayacak bir yapıda oluşturulması gerekmektedir. Gıdalara uygulanacak vergilerin fiyatları etkileyerek bireylerin tüketim kararları üzerinde doğrudan bir etki ortaya çıkarması, vergilerin gıda tedarik zinciri içerisinde tüketim vergileri, satış vergileri ve ticaret vergileri aşamasında olduğu üzerinde odaklanılmıştır (Hawkes, 2009: 142). Buna göre obezite ile mücadele kapsamında gıdalara uygulanacak olan vergilerin etkin olabilmesi için gıda tedarik zinciri içerisinde imal aşamasında alınan tüketim vergileri, dağıtım aşamasında alınan ticaret vergileri ya da satın alma aşamasında alınan tüketim vergileri ile satış vergilerinden oluşması gerekmektedir. Bu sayede sağlıksız gıdalara uygulanacak olan vergilerin fiyatları etkileyerek bireylerin tüketim kararları üzerinde etki edebileceği düşünülmektedir.

Obezite ile mücadele kapsamında gıdalar üzerine konulan vergilerin gıda tedarik zinciri içinde çok sayıda vergileme olması ve çok çeşitli türde sağlıksız gıdaların bulunması gibi nedenlerle karmaşık ve zor bir yapıya sahip oldukları görülmektedir. Bunlarla birlikte obezite vergisi tüketim vergileri kategorisinde olduğu için kendine has bazı sakıncalar da barındırmaktadır. Bu sakıncalardan ilki adalet kaygılarıdır. Obeziteye neden olan ürünlerin tüketimi üzerinden düz oranlı ya da maktu olarak alınan obezite vergisi, bireylerin gelirlerinin yüksekliğine bağlı olarak gelir içerisindeki vergi payının azalması nedeniyle gerileyici (regressive) bir özellik taşımaktadır. Bu da gıdaların tüketimi üzerine konulan obezite vergisinin dikey vergi adaletine aykırı olmasına neden olmaktadır (Özden, 2016: 202).

Obezite ile mücadelede uygulanacak bir gıda vergisinin hem etkinliğinin başarılı bir şekilde sağlanması hem de gerileyici (regresif) ve adaletsiz gibi olumsuz niteliklerini ortadan kaldırılması için seçici bir yaklaşımla tasarlanması gerekmektedir. Bireylerin tercihlerini sağlıksız gıdaların fiyatlarını arttırmak yoluyla sağlıklı gıdalara doğru yönlendiren obezite vergisinin başarılı bir şekilde uygulanması için önerilen belli başlı birkaç teorik yaklaşım mevcuttur. Bu yaklaşımlar çerçevesinde gıdalar üzerinde konulacak bir verginin ele alınması ve bunlara uygun olarak vergileme tercihlerinde bulunulması obezite ile mücadelede vergilerin etkinliğini arttıracaktır. Literatürde gıda vergisinin uygulanmasına ilişkin teorik temeller 4 ana başlık altında incelenmiştir:

2.1. Tüm Gıdalar Üzerinden Eş Oranlı Vergi Alınması

Tüm gıdalar üzerinden düz oranlı bir verginin alınması toplam gıda tüketiminin azalmasına neden olacaktır. Tüketicilerin gıda fiyatlarına duyarlı oldukları sürece bu ürünler üzerine konulan her ek vergi tüketimin azalmasına yol açacaktır. Ekonomik koşullar açısından durumu değerlendirdiğimizde gıdaların fiyatlarının esnek olması durumunda tüketim harcamaları vergiler nedeniyle fiyatların artmasına bağlı olarak azalacaktır. Vergi oranı, obezitenin ortaya çıkardığı sosyal maliyetleri karşılayacak şekilde ayarlanabilir. Düz oranlı verginin en önemli avantajı basit olmasıdır. Tüm gıdalara aynı vergi oranı uygulanacağından bireylerin hangi gıdaları daha çok tükettiğinin belirlenmesine gerek kalmayacaktır (Elston vd., 2007: 182). Bununla birlikte gıdaların çok çeşitli

olması ve içeriklerinin sürekli değişmesi nedeniyle sağlıklı ve sağlıklı gıda ayırımının sürekli güncellenmesi ve halkı bu yönde bilgilendirme maliyetleri bu vergileme ile birlikte ortadan kalkmış olacaktır.

Düz oranlı vergilerin diğer vergi türlerine göre daha basit özellikler taşıması vergi idaresi ve mükelleflerin katlanmak zorunda oldukları maliyetleri (donanım maliyeti, personel maliyeti, işlem maliyeti vs.) azaltmaktadır. Özellikle vergileme sonucu idare tarafından katlanılan maliyetlerin azalması, daha fazla gelirin bütçede kalmasına yol açmaktadır (Aktan, 2000: 41). Bununla birlikte tüm gıdalar üzerine konulan geniş kapsamlı vergilerden elde edilecek gelirin, belirli özel gıdalar üzerine konulan dar kapsamlı vergilerden elde edilecek gelirden daha fazla olması da devlete fazladan bir gelir sağlayacaktır. Bu da elde edilen gelirlerin obezite ile mücadele kapsamında yürütülen faaliyetlerin finansmanı için kullanılmasına katkı sağlayacaktır. Tüm gıdalar üzerinden alınan düz oranlı bir vergi ülkede uygulanan vergi sistemini herkesin anlayabileceği düzeyde basit ve anlaşılır hale getirebilir. Bu da gıdalar üzerine konulan verginin bireyler tarafından şeffaf olduğuna inanılması ve bu vergilere karşı kamuoyu desteğinin oluşmasına yol açacaktır.

Tüm gıdalar üzerine konulan düz oranlı bir verginin sahip olduğu sakıncalar da yok değildir. Bu sakıncalardan en önemlisi tüm gıdalar üzerine konulacak verginin obeziteyi azaltacak gıdalar üzerinden de alınmasıdır. Tüm gıdaları eşit bir şekilde etkileyecek olan böyle bir vergi tüketicilerin sağlıklı gıdalardan sağlıklı gıdalara doğru yönelmesine herhangi bir katkı sağlamayacaktır. Bunun aksine vergileme sonrası harcanabilir gelirleri azalan bireyler sağlıklı gıdalara kıyasla daha ucuz olan sağlıklı gıdaları tercih edebilirler. Ayrıca tüm gıdalar üzerine eşit oranda uygulanacak olan bu vergiler düşük gelirlere daha ağır yük getirecektir (Drewnowski ve Darmon, 2005). Bir başka ifadeyle, bireylerin gelirlerinin yüksekliğine bağlı olarak ödenen verginin gelir içerisindeki payının azalması sağlıklı gıdaların tüketimi üzerinden düz oranlı olarak alınan obezite vergisine gerileyici (regressive) bir özellik yükleyecektir (Özden, 2016: 202). Düşük gelirli bireyler üzerine konulan ağır vergi yükü ve verginin adaletsiz bir yönünün bulunması verginin kabul edilebilirliğini azaltmaktadır. Bireylerin bu yükü karşı göstermiş oldukları tepki ve vergi uyumsuzluğu obezitenin daha fazla artmasına neden olabilir.

2.2. Sağlıklı Gıdaların Vergilendirme Mekanizması: Hedonik Fiyatlama Yaklaşımı

Sağlıklı ve sağlıklı tüm gıdaları vergilemeden ziyade obeziteye neden olan gıdalar üzerine vergi koymak obezite ile mücadelede daha etkili bir yol olabilir. Kolaylık sağlaması açısından bu gıdalar sağlıklı gıdalar olarak adlandırılmakla beraber gıdaların hangisinin sağlıklı hangisinin sağlıklı olduğuyla ilgili ayırım yapılmasının güçlük taşıdığı bilinmektedir. Eğer sağlıklı gıdalarla sağlıklı gıdalara arasındaki ayırım doğru bir şekilde yapılırsa sağlıklı gıdaların daha ağır bir şekilde vergilendirilmesi obezite ile mücadeleye katkı sağlayacaktır.

Asıl problem sağlıklı ve sağlıklı gıdaları doğru bir şekilde ayırt edebilecek pratik mekanizmanın kurulmasında ortaya çıkmaktadır. Gıda vergilemesi ile ilgili ideal olan durum, obeziteye neden olan ve zararlı olduğu bilinen sağlığa düşük veya sıfır katkı sağlayan ürünlerin vergilendirilmesinin hedeflenmesidir (Elston vd., 2007: 183). Hedonik fiyatlama yaklaşımı sağlıklı gıdaları tanımlamanın bir yolunu sağlar. Hedonik kavramı, “herhangi bir durumda herhangi bir tercihte bulunma ile ilgili olarak tercihler arasında çeşitli bileşenlerin göreceli ağırlığını hesaba katma ve buna göre tercih ağırlığı belirleme” tanımlamak için kullanılmıştır (Wen vd., 2004).

Hedonik fiyatlama yaklaşımı, tercihe konu olan mal veya hizmetlerin birbirlerinden farklı olduğu varsayımıyla bu mal ve hizmetlerin kendi özellikleri veya karakteristiklerin toplamı olarak görülür. Her mal veya hizmetin kendine has olan kalite veya diğer özelliği o mal ve hizmetten ayrı olarak ele alınır ve bu özelliğe bağlı olarak kendi fiyatına sahip olur. Yani mal ve hizmetlerin özellikleri tüketiciler tarafından algılanan ek değerler olduğu için tüketicinin fayda fonksiyonunda ayrı bir yer alır ve ona göre fiyatlandırılır (Lancaster, 1966; Rosen, 1974).

Hedonik (Hazzı) fiyatlandırma modeli, heterojen bir yapıya sahip olan ürün piyasasına konu olan malların karakteristik özellikleri ile fiyatları arasındaki ilişkiyi açıklamaktadır. Bu fiyatlandırma modeli ile aynı ürün sınıfındaki çeşitli ürünlerin farklı özelliklerinin kapalı fiyatları tahmin edilir. Şöyle ki, konut satışı yapılırken garajın olması ayrıca fiyat konusu edilmez, ancak hedonik fiyatlandırma modeli ile konutta garaj özelliğinin olmasının kapalı yani hedonik fiyatı bulunabilir. Bu fiyatlandırma modelinde tüketicilerin hangi özelliklere daha çok değer verdikleri ve ödemeye razı oldukları görülmektedir. Bu yolla üreticiler tüketicilerin daha fazla ödemeye istekli oldukları bu özellikleri üretmeye yönelirler (Yayar ve Karaca, 2014: 512).

Tüketici davranışlarını önemli ölçüde yönlendirme potansiyeline sahip olan hedonik tüketim bireylerin duygusal memnuniyetlerine odaklanan ve bu memnuniyeti ürün alırken tamamlayan bir tüketim şeklidir (Spangenberg vd., 1997: 239). Bu tüketim şekli ürün kullanımında bireylerin davranışlarının duygusal yönleri ile ilgili boyutu olarak tanımlanabilir. Bu tüketim görüşü ilk defa Hirschman ve Holbrook'un (1982) tarafından savunulmuştur. Yazarlara göre; hedonik tüketim tüketicilerin bir ürün ile ilgili davranışlarını tatlar, sesler, kokular, bakışlar ve dokunma gibi birçok algı, duygu ve hayaller ile açıklamaktadır. Ayrıca tüketiciler sadece dış uyarıcılardan hareketle tüketim davranışlarını belirlememekte, aynı zamanda kendi iç dünyalarında da birçok imaj oluşturarak tercihte bulunmaktadır (Hirschman ve Holbrook, 1982: 92-101).

Tüketicilerin tercihte buldukları ürünlerin sahip olduğu karakteristik değerler, malın toplam fiyatının düşmesine veya artmasına neden olur. Ancak satın alınacak ürünün tamamına değil de tüketicilerin değer verdikleri özellikler üzerine bir vergi konulması durumunda, örneğin ansazör üzerine koyulan bir vergi gibi, bu vergiler tüketicilerin değer verdikleri tercihlerin azalmasına neden olabilir. Örneğin binanın metrekaresi üzerine konulan bir vergi bireyleri daha ekonomik büyüklükte bir ev almaya itebilir. Aynı şekilde gıdaların sağlığı azaltıcı yönlerini vergilendirmek istiyorsak, belirli maddelere veya gıda bileşenlerine vergiler koyarak bunu dolaylı olarak yapabiliriz. Evin fiyatı tahmin edilirken nasıl evin özelliklerine bakılıp ona göre toplam tutar belirleniyorsa aynı yolla gıdaların sağlıksız yönlerine bakarak vergileme yoluyla hedonik fiyatlandırma yapılabilir. Sağlıksız ürünlerin tüketiminin azaltılması veya herhangi bir gıdanın sağlığı olumsuz etkileyici yönü azaltılmak istendiğinde içerdiği muhtemel yağ, şeker, tuz gibi bileşenlerinin vergilendirilmesi yoluna gidilebilir. Böyle bir vergilendirme olması durumunda (Elston vd., 2007: 184-185) :

- Obeziteye neden olan sağlıksız ürünlerin içerdiği şeker ve yağ vergilendirilip bu ürünlerin fiyatı yükseltilebilir. Böyle bir vergileme yapılması sonucu sağlıksız ürünlerin tüketiminin düşmesi tüketicilerin talep esnekliğine bağlıdır. Şayet bileşenleri vergilendirilen ürünün talep esnekliği düşük ise böyle bir vergilendirmenin başarısı düşük olacaktır. Aksi halde böyle bir vergilendirme sağlıklı ürünlere talebi arttırabilir.
- Böyle bir diferansiyel vergileme yapılması durumunda sağlıklı gıdalarla sağlıksız gıdaları ayırt eden mekanizma istenmeyen bazı ürünleri yüksek vergi grubuna dahil edebilir. Örneğin süt, tereyağı ve süt ile ilgili sağlıklı türev ürünler, vergilerin yağ bileşeni olan ürünlere uygulanması dolayısıyla yüksek vergili gıdalar gurubuna girebilmektedir. Ancak bu ürünlerin obeziteyi azalttığıyla ilgili birçok çalışma yapılmıştır.
- Bu tipte bir vergi sisteminin uygulanması ve yönetilmesinde de sorunlarla karşılaşmaktadır. İlk olarak değişik orandaki vergilerin uygulanacağı her bir farklı gıda kategorisi belirlenmelidir. Daha yüksek oranlı vergiler en fazla zararlı içeriğe sahip gıdalar üzerinde uygulanmalıdır. Böyle bir verginin uygulanması açısından en çok sağlığa zarar veren gıdaların belirlenerek kategorilere ayrılması zor olabilir. Örneğin bazı gıda üreticileri lobcilik faaliyetleri yürüterek kategorilerin belirlenmesinde saptırıcı etki yapabilir.

Bu sorunlar vergi sisteminin uygulanması ve yönetilmesinin sosyal maliyetlerini yükseltir. Hedonik vergileme sistemi potansiyel olarak oldukça karmaşık bir yapıya sahiptir. Gıdaların bileşenlerine göre vergilendirilmesi sonucu bazı sağlıklı gıdaların da vergilendirilebileceği gibi sorunların olmasına karşın bu vergileme sistemi sağlıksız gıdaların obeziteye yol açmasına neden olan içeriklerine odaklanabildiğinden bazı avantajlar da taşımaktadır. Bununla birlikte tatlandırıcılar gibi obeziteye neden olan gıdaların bileşenlerinin üretim girdisi olarak vergilendirilmesinin, tüketim aşamasında vergilendirilmeye göre daha az refahı etkileyeceği ve bu verginin gerileyici özelliğinin daha az hissedileceği ileri sürülmektedir. Bundan dolayı bazı yazarlara göre ürünlerin bileşenlerinin vergilendirilmesi en etkili yöntem olarak görülmektedir (Miao vd., 2012: 359-360).

2.3. Belirli Hedeflenmiş Gıdalar Üzerine Uygulanan Vergiler Mekanizması

Sağlıksız gıdalar üzerinde konulan geniş tabanlı bir vergi sisteminin uygulanmasındaki zorluklarından kurtulmak için yeterli sağlıklı ikame ürünleri olan ve genel olarak herkes tarafından kabul edilmiş sağlıksız gıdalar üzerinden vergi almak daha kolay görülmektedir. Bu amaçla meşrubat veya abur cubur gibi gıdaların vergilendirilmesi hedeflenmektedir. Belirli türdeki gıdalar üzerine konulacak bir vergi aşırı yemeyi veya belirli sağlıksız gıdaları tüketmeyi caydırmaya neden olabilir. Nitekim bazı devletler ev dışında hazır gıda tüketimini vergileme kapsamına alırken evde yemek yapmak amacıyla marketlerden alınan gıdaları vergileme dışında tutmaktadır. Bu vergiler sağlıksız gıda tüketimini azaltmak amacıyla fast food zincirlerine de uygulanabilir (Elston vd., 2007: 186).

Sağlıksız ürünler üzerine konulan vergilerin bu ürünlerin tüketimini azaltmadaki potansiyel etkisi daha yüksek olmasına rağmen, gıdaların vergilendirilmesinde karşılaşılan en büyük sorunlardan biri hangi ürünün vergilendirileceğidir. Bu sorunu aşmaya yönelik olarak gıdalar, içeriği itibariyle besin değeri düşük ya da obeziteye neden olma durumlarına göre kategorize edilip vergileme yapılabilir. Burada dikkat edilecek husus vergilendirilmesi gereken ürün kategorilerinin geniş tutulması ve bireylerin diğer ikame ürünlere yönelmesini önlemektir. Ancak bu şekilde kalori alımı ve obezitenin azaltılmasında başarı olasılığı artacaktır (Powell ve Chriqui, 2011: 10-11). Bundan dolayıdır ki obeziteye neden olan sağlıksız gıdalar tespit edilirken çok kapsamlı araştırmalar yapılmalı ve yüksek yağ ve şeker içerdiği genel olarak bilinen gıdalar vergilendirilmelidir. Sağlıksız gıdaların vergilendirilerek obezite oranının azaltılmasında bu husus önem arz etmektedir.

Sağlıksız gıdalar üzerine konulan verginin etkinliği tüketicilerin fiyat artışlarına duyarlılığına ve vergilendirilmiş ürünlerin ikamelerinin olup olmamasına bağlıdır. Bireyler eğer vergilendirilmiş ürünleri diğer sağlıksız ürünlerle ikame edebiliyorsa toplam etki düşük olacaktır, hatta bu etki zararlı da olabilir. Bununla birlikte her ne kadar yaygın olarak görülme de üreticiler ürettikleri ürünleri vergileme dışında tutulan ürünler kategorisine sokabilmek

veya ürünlerinden alınan vergileri azaltabilmek için ürünlerin doğal hallerini değiştirerek daha zararlı hale getirebilir. Bu tip bir vergilemenin uygulanmasında karşılaşılan diğer bir sorun bazı gıda ürünlerinin bileşenlerinin vergilemeyle hiçbir ilgisi olmayan nedenlerle zaman zaman değiştirilmesidir. Gıdaların bileşenlerinde yapılan böyle rutin ayarlamalar ürünler üzerine konulan vergilemede değişikliğe gitmeyi gerektirebilir. Bu ayarlamalar ürünleri tek tek devamlı olarak tekrar kategorize etmeye ve buna uygun olarak yeniden vergi yapısı oluşturmaya neden olacağı için maliyetli olabilmektedir (Elston vd., 2007: 186).

2.4. Katma Değer Vergisi Yaklaşımı

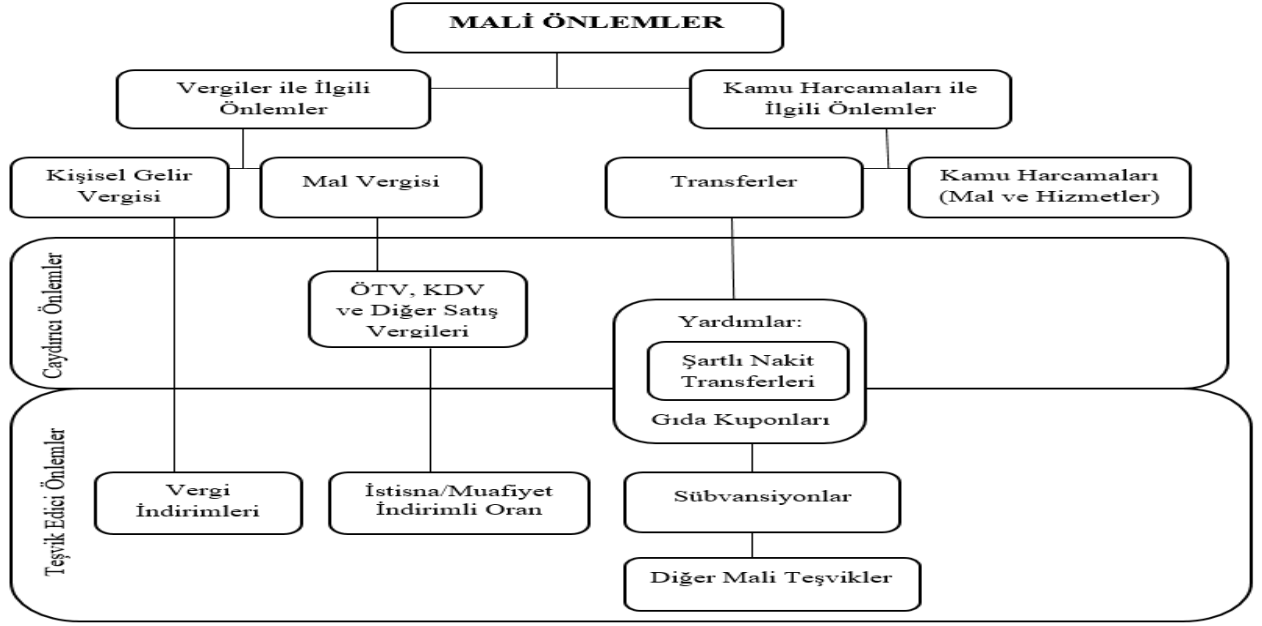
Katma değer vergisi, verinin konusunu oluşturan ürünlerin üretimden tüketime kadar geçtikleri her bir iktisadi aşamada ortaya çıkardıkları katma değer üzerinden alınır. Katma değer, vergi konusunu oluşturan bir malın satış fiyatı ile bu malın üretilmesi için yapılmış olan giderlerin alış fiyatı arasındaki farktan oluşmaktadır. Malları üretimden tüketime kadar geçen her aşamada vergilendiren katma değer günümüzde birçok devlet tarafından kullanılmaktadır (Turhan, 1998:158-159). Tüketim vergisi niteliği taşıyan KDV ürünlerin geçtikleri her aşamayı vergilendirdiği için çok fazla aşmadan geçen ürünler üzerindeki yükü fazla olmaktadır. Ürünlerin her bir aşamada ortaya çıkardığı katma değer üzerinden alınan vergi üreticiler tarafından nihai aşamada tüketicilere yansıtıldığı için verginin yükü tüketiciler tarafından karşılanmaktadır. Bundan dolayı tüketicilerin katma değer vergisine tabi ürünler ile ilgili tercihlerinde belirleyici rol oynayabilmektedir.

KDV yaklaşımı, belirli bileşenler üzerine vergi konulması ya da gıdaların farklı vergi kategorilerine yerleştirilmesine alternatif bir yaklaşımdır. Böyle bir vergi üretim aşamasından satış aşamasına kadar geçen süreçte ortaya çıkan katma değerleri vergilendirir. Bu kapsamda herhangi bir işlemde geçmemiş, adeta çiftlik kapısından birinci elden satılan, ürünler düşük oranda vergiye maruz kalırken çok fazla aşmadan geçmiş ürünler daha yüksek oranda vergiye maruz kalacaktır. Burada önemli olan husus sağlıksız gıdaların işlenmiş gıdalar kategorisinde olmaları nedeniyle KDV'ye daha fazla maruz kalmalarıdır. Bundan dolayı KDV cazip bir alternatif vergi niteliği taşır. Fazla işlem görmüş sağlıksız yiyecekler her işlem üzerinden vergilendirileceği için fiyatları yükselecektir. Bununla birlikte abur cubur gıdaların paket ve sunum maliyetleri de vergiyi arttırır. Ancak süt, sebze ve meyve gibi gıdalar fazla işlem görmediği için KDV'ye fazla tabi olmayacaklardır. Vergileme nedeniyle fiyatı artan sağlıksız gıdaların tüketiminde azalmalar meydana gelecektir (Elston vd., 2007: 186-187).

3. Obezite Vergisi

Yönetimlerin kamusal düzeni bozan ve toplumsal sağlığı olumsuz etkileyen ürünler üzerinden vergi alması ve diğer başka mali tedbirler uygulaması birçok ülkede sık karşılaşılan bir durumdur. Özellikle, kalorisi yüksek olup proteini düşük olan gıdaların (energy-dense foods) tüketiminin toplumsal sağlığı olumsuz etkileyerek obeziteyi tetiklemesi, bu tür gıdaların vergilendirilmesinde gerekçe olarak gösterilmektedir. Böyle bir vergilemeyle yüksek yağ içeren enerji yoğun gıdaların tüketimi azaltılabilir (Sassi vd., 2013). Bireyleri daha sağlıklı beslenmeye teşvik edici ve sağlıksız gıdalardan caydırıcı yönde hükümetler tarafından alınan mali önlemler obezite ile mücadelede önemli araçlar olarak kullanılmaktadır. Şekil 3'te sağlığın teşvik edilmesi ve geliştirilmesinde kullanılan mali önlemler gösterilmektedir.

Şekil 3: Sağlıkın Teşvik Edilmesi ve Geliştirilmesinde Kullanılan Mali Önlemler

Kaynak: Sassi vd., 2013: 24

Şekil 3'ten de görüleceği üzere obezite ile mücadele kapsamında hükümetler kamu harcamaları politikası ile vergisel önlemler uygulamaktadır. Sağlıklı beslenmeye yönelik yürütülen bu politikaların bir kısmı caydırıcı nitelikte iken diğer bir kısmı teşvik edici nitelik taşımaktadır. Mali önlemler kapsamında üretim ve tüketim sübvansiyonları, şartlı nakit transferleri ve diğer mali yardımlar (gıda kuponları gibi) gibi kamu harcama politikaları uygulanmaktadır. Vergisel önlemler kapsamında ise daha çok vergi yükünün nihai tüketici durumunda bulunan kimselere kaldığı dolaylı vergiler kullanılmaktadır. Vergi yükünün nihai olarak tüketici üzerinde kalması sonucu mal veya hizmetlerin fiyatlarının artması durumunda tüketicilerin belirli gıdalar üzerindeki tercihleri engellenmekte, mal veya hizmetlerin fiyatlarının azalması durumunda ise bireylerin belirli tercihlerde bulunmaları teşvik edilmektedir.

Obezite ile mücadele kapsamında kullanılan vergilerin bireylerin tercihlerini fiyatlar aracılığıyla doğrudan etkilemesi ve tüketim alışkanlıklarını değiştirmelerinde daha etkin rol oynaması nedeniyle devletler vergi yapılarında değişikliklere gitmektedir. Vergi yapılarını sağlıklı beslenmeyi teşvik edici ancak sağlıksız beslenmeyi caydırıcı özellikte yeniden şekillendiren devletler vergi politikasında yapılacak düzenlemeler ile (Aydın ve Gök, 2015: 56):

- ✓ Bireyleri daha sağlıklı beslenmeye yönlendirebilmekte ve bireylerin sağlıksız beslenmesini önleyebilmekte,
- ✓ Sağlığa yararlı ürünlerin üretimini teşvik edebileceği gibi, sağlığa yararı olmayan ürün üretimini engelleyebilmekte,
- ✓ Bireyleri daha hareketli bir yaşama teşvik edebileceği gibi hareketsiz yaşama yol açan faaliyetleri engelleyebilmekte,
- ✓ Toplumun sağlıklı beslenmesi ile ilgili olarak eğitimler, basılı ve görsel yayınlar desteklenebileceği gibi bunun aksi yönündeki cezalandırabilmektedir.

Obezite ile mücadele kapsamında kullanılan vergilerin bu yönde yeniden dizayn edilmesi ve bundan sonra oluşturulacak vergisel politikaların bu kapsamda ele alınması toplumsal bir halk sağlığı sorunu haline gelen obezitenin önlenmesine katkı sağlayacaktır. Vergilerin bu denli geniş bir alanda kullanım imkanına sahip olması ve hemen hemen her kesimi kapsamı obezite ile mücadelede uygulanacak bir verginin etkinliğinin artmasına neden olacaktır.

3.1. Obezite Vergisi Teorisi

Ekonomik faaliyetlerin sınırları aşması, küreselleşme ve bunların neticesinde devlete yüklenen görevlerin artması ve daha birçok faktöre bağlı olarak günümüz ekonomilerinde vergiler sadece mali amaçlar için değil aynı zamanda

mali olmayan amaçlar doğrultusunda da kullanılmaktadır. Sosyal refah devleti anlayışının gelişmesiyle beraber devletler bireylerin daha sağlıklı ve rahat bir hayat sürmeleri için gerekli vergisel politikalar geliştirmeye başlamışlardır.

Toplumdaki sosyal sorunların giderilmesi amacıyla vergiler başarılı bir şekilde uygulanabilir. Ancak gerekçe ne olsa da insanların çoğu için vazgeçilmez nitelik taşıyan ve herkes tarafından tüketilen gıdaları vergilendirmek güçlükler taşımaktadır. Nitekim bireylerin gelir seviyelerinde azalmaya neden olacak vergilere karşı tarihte birçok hareket meydana gelmiştir. Bireylerin getirilen veya getirilmesi düşünülen vergilere karşı başlattığı isyana varan halk hareketleri bazen bağımsız devletlerin ortaya çıkmasına bazen de hükümetlerin iktidarları kaybetmelerine neden olmuştur. Özellikle halkın temel ihtiyacı konumunda olan mal ve hizmetlerin vergilendirilmesi ciddi sonuçlar ortaya çıkarabilecek politikalardandır. Bu ve benzeri nedenlerden dolayı gıdalar üzerine vergi koymak obezitenin toplumsal bir halk sağlığı sorunu halini aldığı 20. yüzyılın ortalarına kadar devletler tarafından tercih edilmemiştir (Gökbunar vd., 2015: 595).

Günümüze geldiğinde ise, bireylerin tüketim davranışını değiştirmek için gıdalar üzerine konulacak vergilere olan ilgi artmaktadır (Taylor, 2009). Lakdawalla ve Philipson (2002), kilo artışının yaklaşık yarısının görece gıda fiyatlarındaki düşüğe bağlanabileceğini ve bu da fiyat temelli politikaların diyet teşviklerini değiştirmede etkili olabileceğini ileri sürmektedir. Buna göre gıda fiyatlarında değişime neden olabilecek bir vergileme politikasının obezite ile mücadele kapsamında kullanılması gerekmektedir. Ancak bu vergi politikası oluşturulurken politika yapıcılar ve yasa koyucular, fiyat temelli araçların etkileri konusunda bilinçli olmalıdır.

Obezite vergisi, vücut sağlığını bozacak ölçüde yağ birikimine neden olan enerji yoğunluğu yüksek fakat besin değeri düşük sağlığa zararlı yiyecek ve içeceklerden veya BKİ normal oranların üzerinde olan bireylerden kilolarına göre ek bir vergi alınması olarak nitelendirilebilir. Obeziteyi önlemek amacıyla yüksek yağ ve şeker içerikli düşük gıdalardan ek bir vergi alınmakta ya da obez olan bireyler üzerine ek bir vergi konulmaktadır (Alemanno ve Carreno, 2013: 103). Ancak uygulamada obeziteye neden olan sağlıksız gıdalardan vergi alınması daha çok kullanılmaktadır. Buna göre ülkedeki obezite sorununa çözüm arayan hükümetler vergiler yoluyla obeziteye neden olan sağlığa zararlı gıdalar üzerine ek bir vergi getirmekte veya var olan vergilerin oranlarını yükseltmektedirler. Böylece bireyleri vergiler yoluyla fiyatı yükselen sağlıksız gıdalardan nispeten daha ucuz olan sağlıklı gıdalara yönlendirmek, tüketim alışkanlıklarını değiştirmek amaçlanmaktadır.

Sağlıksız gıdalar üzerinden alınacak obezite vergisine ilişkin ilk kayıtlar 19. yy'a kadar dayanmaktadır. Öyle ki 1852 yılında Londra'da yayınlanan "Punch" isimli mizah dergisi obeziteye neden olan gıdalar üzerine konulacak obezite vergisine yer vermiştir. Obezitenin yaygınlaşmaya başlamasıyla birlikte ise bu vergi önerisi gittikçe daha fazla tartışılmaya başlanmıştır. Fizyolog A.J. Carlson 1942 yılında zararlı lüks tüketimi kısmak ve deniz aşırı savaş giderlerini karşılamak amacıyla aşırı kilolu vatandaşlardan, normal kilonun üzerindeki her bir pound için 20 dolar vergi salınmasını ileri sürmüştür (Engber, 2009: 38).

Obezite vergisi önerisi 1970'lerin sonunda Milton Merryweather ve P. Franklin Alexander tarafından yeniden gündeme getirildi. Ancak asıl olarak obezite vergisinin gündeme gelmesi ve ciddi biçimde tartışılmaya başlanması 1994 yılına uzanmaktadır. 1994 yılında Yale'de Gıda Politikası ve Obezite Rudd Merkezi Direktörü Kelly D. Brownell tarafından besin değeri az olan yiyeceklerin vergilendirilmesi fikrini dile getirilmiştir. Kelly D. Brownell obeziteye neden olan gıdaların vergilendirilmesi neticesinde elde edilecek gelirlerin, sağlığa yararlı gıdaların sübvanses edilmesi yoluyla fiyatlarının düşürülmesi ve sağlıklı beslenmeye yönelik eğitim ve bilgilendirme programlarının finanse edilmesinde kullanılmasını önermiştir (Novick, 2008).

New York Times gazetesinde 1994'te yayınlanan makalesinde Brownell, sağlıklı yiyeceklerin sağlıksız olanlardan daha pahalıya mal olması nedeniyle gıda maliyetlerinin dengesiz olduğunu kaydetti. Bunu önlemenin yolu olarak ise sağlıksız gıdaları daha pahalı hale getirecek obezite vergisi önerisini ileri sürmüştür. Buna göre bireylerin obez olmasına neden olan enerji yoğunluğu yüksek fakat besin değeri düşük gıdaların vergilendirilmesinin hem obezite sorununu çözmede hem de buna bağlı olarak ortaya çıkan maliyetlerin azalmasına katkı sağlayacağını ileri sürmüştür. Ancak obezite ile mücadele kapsamında ileri sürdüğü bu görüş ülke çapında tartışmalara ve öfkeye yol açmıştır (Brownell, 1994; *Bulletts*, 1997).

Obezite hastalığının zamanla bireysel bir sorundan çıkıp toplumsal bir halk sağlığı halini almasıyla birlikte sağlıksız gıdalar veya BKİ normalüstü olan bireyler üzerinden kilolarına göre ek bir vergi alma fikri uygulanmaya başlandı. Nitekim 2003 yılında Dünya Sağlık Örgütü raporunda birçok ulus devletinin obezite ile mücadele kapsamında sağlıksız yiyecekler üzerine ek bir vergi koyduğu veya koymayı düşündüğü bildirilmiştir. Günümüze geldiğinde ise obezite ile mücadele kapsamında birçok ülke mali önlemler kapsamında obezite vergisini caydırıcı ve teşvik edici mekanizma olarak kullanmaktadır.

Günümüzde obezite vergisini savunan birçok uzman ve sivil toplum kuruluşları (STK) obezite ile mücadelede vergilerin kullanılmasını sigara ve alkolden alınan vergilerin bu ürünlerin tüketimini azaltmada başarılı sonuçlar

verdiği tezine dayandırmaktadır. Buna göre enerji yoğunluğu yüksek olan gıdalar üzerine konulacak buna benzer bir verginin obezite ile mücadelede başarılı sonuçlar vereceği ileri sürülmektedir. Buna ek olarak vergilerden elde edilecek gelirler ile obezite ile mücadelede gerekli olan finansmana ulaşılmış olacaktır (Saruç, 2015: 104). Sigara ve alkol gibi zararlı alışkanlıklarda olduğu gibi obezite ile mücadelede mali olmayan önlemlerle birlikte obezite vergisi uygulamasının fiyatları artırmak yoluyla bu ürünlerin tüketimini azaltacağı öngörülmektedir. Bundan dolayı günümüzde çok daha fazla hükümet obezite ile mücadelede vergileri kullanmaya başlamıştır.

Hükümetlerin obezite ile mücadele kapsamında obezite vergisini mali önlem olarak kullanmasının gerekçesi olarak obezite hastalığının gün geçtikçe daha fazla yaygınlık kazanması, toplumsal bir halk sağlığı sorunu haline alması ve bu hastalığın neden olduğu maliyetlerin ülkelerin bütçelerinde önemli bir yük ortaya çıkarmasını gösterebiliriz. Sağlıksız gıdalar üzerine uygulanacak vergilendirme politikalarının arkasında yatan teori, meşrubat ve yağ gibi enerji yoğun sağlıksız gıdaların fiyat trendlerinin enerjisi düşük fakat besin değeri yüksek gıdaların fiyatlarının trendlerinden daha düşük olduğudur. Sağlıklı gıdalar tüketmek isteyen bireylerin aylık gıda harcamalarının sağlıksız gıda tüketen bireylerden daha fazla olması vergileme yoluyla fiyatlandırma stratejilerinin uygulanmasını gerekli kılmıştır. Bu yolla sağlıksız gıdaların fiyatlarının sağlıklı gıdaların fiyatlarından nispeten daha fazla olması ve tüketicilerin tercihlerini değiştirmeleri amaçlanmaktadır (Timmins, 2011: 155).

Sağlıksız gıdaların vergilendirilmesi temelini oluşturan bir diğer vergileme teorisi de obezitenin neden olduğu dışsallıklardır. Dışsallık, geleneksel olarak, bir kişinin verdiği kararların başka bir kişinin yararını olumsuz etkilediği bir durum olarak tanımlanır. Bir tüketici, piyasa fiyatlarında açıklanmayan maliyetleri diğer bireylere (negatif dışsallık) yükleyebilir. Diğer bir deyişle, bu masraflar tüketiciler açısından dışsaldır, ancak toplum tarafından karşılanması gerekir (Gravelle ve Rees, 2004: 117). Negatif dışsallıklar hem içinde bulunulan dönemde hem de gelecek dönemlerde topluma maliyetler yüklemektedirler. Bu nedenle toplum hem cari dönemde hem de gelecek dönemde refah kaybına uğramaktadır (Chisholm ve Mccarty, 1978: 118).

Bireylerin gıda tüketimi kararları toplum için olumsuz dışsallıklar oluşturma potansiyeline sahiptir. Bu birkaç şekilde olabilir. Örneğin, sağlıksız gıdaların fazla tüketilmesi veya besleyici gıdaların az tüketilmesi hastalıklara neden olabilir. Eğer bu hastalık tedavi gerektiriyorsa, ek sağlık masrafları tüm vergi mükellefleri tarafından ödenmelidir. Benzer şekilde, obez olan bireyler işe gelmeme, işte varol(a)mama, engellilik ve daha az prim ödeyerek daha erken emekli olmaları gibi nedenlerle ülke ekonomisini olumsuz etkilemekte, verimlilik kaybına neden olmaktadır. Bu ve diğer sebeplerden ötürü, bireysel gıda tüketimi kararları, sigara içen bireylerin topluma yüklediği sağlık masrafları ile aynı şekilde halka olumsuz dışsal maliyetler getirme potansiyeline sahiptir (Schaufele vd., 2009: 57-58).

Dışsal maliyet, üretim ve tüketim faaliyetinin fiyat mekanizması dışında diğer insanlar üzerinde oluşturduğu yük olarak tanımlanmaktadır. Dışsal maliyetler olduğu durumda karar vericiler yaptıkları faaliyetlerin maliyetini hesaplarken dışsal maliyetleri hesaba katmadıkları için toplam maliyeti eksik hesaplarlar. Bundan dolayı serbest piyasa mekanizması sosyal refahı maksimize edemez. Üretim ve tüketimin optimal düzeyde gerçekleşmesi, toplam maliyetin doğru olarak hesaplanabilmesi ve sosyal refahın maksimize edilebilmesi için dışsal maliyetlerin içselleştirilmesi gerekmektedir (Cawley, 2011:130).

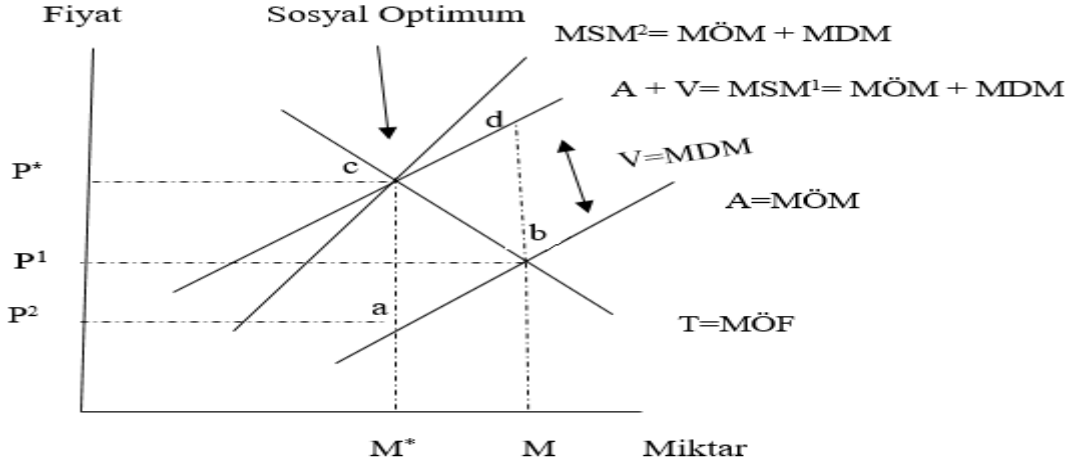
Negatif dışsallıklar, üretim veya tüketim faaliyeti sonucunda bu üretim ve tüketim faaliyetini gerçekleştirenler dışında üçüncü kişilerin de maliyetlere katlanmasını ifade eder. Negatif dışsallıklar literatürde dışsal maliyetler olarak da ifade edilmektedir (Bailey, 1995: 214). Negatif dışsallıklar tüketim veya üretim faaliyetlerinin bu üretim veya tüketimi yapanlar tarafından ödenmeyen ve/veya içselleştirilmeyen maliyetleri sonucunda ortaya çıkar (Musgrave ve Musgrave, 1989: 50). Obezite nedeniyle ortaya çıkan dışsallığın sağlığa zararlı gıdaların vergilendirilmesi yoluyla içselleştirilmesini savunurlar; vergileme sonucu fiyatların yükseleceği, yükselen fiyatların bireylerin sağlıksız ürünler ile ilgili tüketimlerinde azalmalara neden olarak obeziteyle mücadeleye katkı sağlayacağını ileri sürülmektedir (Efrat ve Efrat, 2012: 248).

Negatif dışsallığı içselleştirmeye yönelik bu vergileme anlayışı teoride Pigou'cu vergiler olarak nitelendirilmektedir. Pigou'cu vergileme anlayışına göre negatif dışsallık yayan ve topluma dışsal maliyetler yükleyen üretim veya tüketimin vergilendirilmesi gerekmektedir. Üretim veya tüketim faaliyetleri üzerine konulacak ek vergilerle dışsal maliyetler içselleştirilecek ve üretim veya tüketim faaliyetleri optimal düzeyde gerçekleştirilecektir. Negatif dışsallıkların ortaya çıkması dışsallığa neden olan üretim veya tüketim faaliyeti üzerine uygun bir Pigovian vergisi konularak sosyal refahın artırılması amaçlanmaktadır (Winterbotham ve Sophister, 2012).

Obezitenin bireylerin sağlıksız gıdaları optimal düzeyin üstünde tüketmesi sonucu ortaya çıktığı ve bunun topluma yayılan negatif dışsal bir maliyetinin olduğu göz önünde bulundurularak obezite vergisi Pigovian vergiler kategorisinde değerlendirilmektedir. Pigovian vergileri ile tüketim faaliyetleri optimal düzeyde gerçekleşecek ve topluma yayılan dışsal maliyet içselleştirilmiş olacaktır. Ancak optimal bir Pigou vergisi iki koşula bağlı olarak gerçekleşmektedir. Bunlardan ilki fiyatın marjinal sosyal maliyete eşit olacak şekilde belirlenmesi, ikincisi ise

negatif dışsallığı telafi etmek için uygulanan vergi oranı, toplam sosyal maliyeti geçmeyecek şekilde belirlenmelidir (Baumol, 1972: 307-309; Kneese ve Bower, 1968). Tüm bu açıklamalar doğrultusunda Şekil 4'te enerji yoğunluğu yüksek sağlıksız gıdalara uygulanan obezite vergisinin grafiği talep ve arz eğrileri ile gösterilmektedir.

Şekil 4: Temel Obezite Vergisi

Kaynak: Schaufele vd., (2009: 3-4)

Şekil 4'te yüksek yağ içerikli gıdalara uygulanan obezite vergisine ilişkin üretim miktarları ve fiyat düzeyleri arz ve talep eğrileri yardımıyla gösterilmektedir. Şekil 2.2'deki talep eğrisi (T) tam rekabet piyasası varsayımında tüketicilerin birim başına elde ettikleri Marjinal Özel faydayı (MÖF) göstermektedir. Arz eğrisi (A) ise üretilen her ek birim için katlanılan Marjinal Özel Maliyeti (MÖM) göstermektedir. Marjinal Sosyal Maliyet (MSM) eğrisi ise vergilendirme yoluyla içselleştirilen Marjinal Dışsal Maliyet (MDM) ile bireylerin tüketim kararı alırken göz önünde bulundurdıkları Marjinal Özel Maliyet (MÖM)'in toplamından oluşmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta Marjinal Dışsal Maliyete (MDM) eşit birim başına uygulanan verginin sabit olduğunun kabul edilmesidir. Ancak sabitlik varsayımı dikkate alınmadığında Marjinal Dışsal Maliyet (MDM) çıktı düzeyi ile birlikte daha fazla artacağı için Marjinal Sosyal Maliyet (MSM) de bununla bağlantılı olarak daha fazla artacaktır. Buna bağlı olarak da Marjinal Özel Maliyet (MÖM) ile Marjinal Sosyal Maliyet (MSM) arasındaki fark da artacaktır. Şekil 2.2'de sabitlik varsayımının dikkate alındığı durumda ortaya çıkan Marjinal Sosyal Maliyet (MSM¹) eğrisi gösterilmiştir. Ancak dışsallığı içselleştirmeye yönelik uygulanan Pigovian vergisinin artan oranlı olduğu durumda ortaya çıkan Marjinal Sosyal Maliyet de MSM² eğrisi ile verilmiştir.

Şekil 4'e göre enerji yoğunluğu yüksek fakat besin değeri düşük sağlıksız gıdalara herhangi bir vergi uygulanmadığı durumda, tam rekabet piyasasında, üretim miktarı arz ve talep eğrilerinin kesiştiği b noktasında gerçekleşecektir. B noktasında tüketiciler M miktarda ürün alıp P¹ fiyatını ödeyeceklerdir. Bu nokta bireyler tüketimleri ile ilgili kararlar alırken Marjinal Özel Faydaları (MÖF) ile Marjinal Özel Maliyetleri (MÖM)'ni dikkate alıp buna göre karar vermektedirler. Ancak tüketicilerin sağlıksız gıdaları tercih ederken dikkate aldığı Marjinal Özel Maliyet eğrisi (A) obezite sonucu ek birim sağlıksız gıda tüketimi sonucu diğer tüketicilere yansıyan Marjinal Dışsal maliyetleri (MDM) kapsamamaktadır. Şöyle ki bireylerin gıda tüketimi ile ilgili yaptıkları tercihler karşısında ortaya çıkan maliyetlerin tamamını üstlenmemesi durumunda tüketim optimal noktadan daha yüksek olacak ve toplum dışsal maliyet ile karşılaşmış olacaktır.

Bireyler tüketim tercihlerinde bulunurken sadece Marjinal Özel Maliyetlerini (MÖM) dikkate alarak karar verecekleri ve Marjinal Dışsal Maliyetleri (MDM) dikkate almayacakları için Marjinal Özel Maliyet (MÖM) ile Marjinal Sosyal maliyet (MSM¹) arasındaki Marjinal Dışsal Maliyet (MDM) fiyat mekanizmasına yansımaz. Bu da bireylerin gıda tüketimi ile ilgili karar verme sürecini etkilemeyecektir. Dolayısıyla üretim veya tüketim faaliyetleri sonucu üçüncü kişiler de bu faaliyetlerden etkilenecek ve dışsallık meydana gelecektir. Bu da piyasada kaynakların etkin dağılımında bir sapma meydana getirecek ve piyasanın işleyişinde aksaklıklara neden olacaktır (Bakırtaş, 2002: 58).

Bireyler tüketim miktarlarını Marjinal Özel Maliyetlerini (MÖM) dikkate alarak belirleyecekleri için sağlıksız ürünlerin piyasa tüketim miktarı toplumsal optimumu sağlayan tüketim miktarından yüksek olacaktır. Sosyal optimumun sağlanması için gerekli şart bireyin Marjinal Özel Maliyeti (MÖM) ile Marjinal Sosyal Maliyetinin (MSM¹) birbirine eşit olmasıdır. Yani bireyin bir birim ürün için ödeyeceği fiyat, o ürünün tüm sosyal maliyetlerini

karşılmalıdır. Ancak obeziteye neden olan sağlıksız gıdalar gibi dışsal maliyeti olan ürünlerde Marjinal Sosyal Maliyet (MSM¹), Marjinal Özel Maliyeti (MÖM) geçmektedir. Bu da toplumsal açıdan optimum olan miktardan daha fazla tüketimin ortaya çıkmasına neden olur.

Obez bireylerin topluma yaydığı dışsal maliyetlerin içselleştirilmesi için önerilen bu maliyetlere eşit miktarda bir obezite vergisi sosyal optimumu sağlayan tüketim miktarına ulaşmada uygulanmaktadır. Devletin piyasa başarısızlığı olan negatif dışsallık durumunda müdahale yöntemi olarak kullandığı obezite vergisi, bireylerin tüketim miktarlarını belirlerken kullandığı Marjinal Özel Maliyetlerini (MÖM) gösteren piyasa arz eğrisinin (A), Marjinal Sosyal Maliyetleri (MSM¹) de kapsamasını ve böylece tüketim miktarının sosyal optimumum düzeyde oluşmasını sağlar. Bireyler tüketim ile ilgili kararlar verirken hem kendileri tarafından katlanılan Marjinal Özel Maliyetleri (MÖM) hem de topluma yaydıkları Marjinal Dışsal Maliyetleri (MDM) hesaba katmaktadırlar.

Bireylerin tüketim kararları sonucu ortaya çıkan fakat fiyat mekanizması dışında tutulan Marjinal Dışsal Maliyeti (MDM) içselleştirmek ve Marjinal Sosyal Maliyete (MSM¹) göre tüketim miktarlarını belirlemek için birim tüketim miktarı başına “V” kadar bir obezite vergisi uygulanmaktadır. Bu vergileme sonucunda arz eğrisi sola doğru kayarak Marjinal Özel Faydanın (MÖF) Marjinal Sosyal Maliyete (MSM¹) eşi olduğu sosyal optimum noktası olan “c” noktasına gelir. Obezite sonucu topluma yayılan ve piyasa başarısızlığı olarak görülen negatif dışsallık, Marjinal Dışsal Maliyete (MDM) denk bir obezite vergisi konularak içselleştirilecek ve yüksek kalorili ürün satış miktarı toplumsal optimum miktarda gerçekleşecektir.

Marjinal Sosyal Maliyetin (MSM¹) Marjinal Özel Faydaya (MÖF) eşit olduğu bu noktada P* fiyatından M* kadar tüketim gerçekleşmektedir. Obezite vergisi sonucu sağlıksız gıdaların satış miktarı M'den M* e düşecek, satış fiyatı ise “V” kadar artıp P¹'den P* ye çıkacaktır. Talep ve arz eğrilerinin kesiştiği yeni denge noktasında birim başına “V” kadar bir vergi koyularak negatif dışsal maliyet içselleştirilmekte ve tüketim miktarı sosyal optimum noktada gerçekleşmektedir. Sosyal optimumu gösteren noktada Marjinal Sosyal Maliyet (MSM)= Marjinal Özel Maliyet (MÖM) + Marjinal Dışsal Maliyet (MDM)= Marjinal Sosyal Fayda (MSF) koşulu gerçekleşmektedir. Bu şekilde etkin kaynak dağılımı ve Pareto optimum (toplumdaki üretici, tüketici ve faktör sahiplerinden birinin durumunu kötüleştirmeden bunlardan bir başkasının durumunu iyileştirmenin mümkün olmadığı kaynak tahsisi durumu) sağlanmış olur.

Şekil 4'te gözlemlenen obezite vergisi iki fayda sağlamaktadır. Birincisi, fiyatların yükselmesi yoluyla sağlıksız gıdaların daha az miktarda tüketimine neden olur. İkinci fayda, tahsil edilen vergi gelirinin dışsallığın maliyetlerini azaltmak veya eğitim ve bilgilendirme politikalarını desteklemek için kullanılabilmesidir (Schaufele vd., 2009: 4).

Obezite vergisi sonucunda devletin toplam vergi hasılatı P*caP² alanı kadar olacaktır. Vergi sonucu enerji yoğunluğu yüksek ürünlerin satış miktarının azalması sonucunda toplumsal net fayda kazancı ise cdb kadar olacaktır. Satış miktarının M'den M* e doğru azalması sonucu dışsal maliyetlerde meydana gelen azalma acdb alanı kadardır. Ancak bunun tamamını kazanç olarak değerlendirilememektedir. Abc alanı satış miktarının azalması nedeniyle tüketici ve üretici rantlarında meydana gelen azalmayı verdiği için toplumsal net fayda alanı cdb kadar olacaktır.

Sağlıksız ürünler üzerine konulacak Pigovian vergilerin toplumsal optimumu sağlayacak tüketim düzeyini sağlaması için vergilendirilen malın talep fiyat esnekliği, ikame mallarının durumu ve verginin yansımalarının göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Buna göre vergilendirilen malın talep fiyat esnekliğinin düşük olması durumunda fiyat değişimi sonucu talep edilen miktardaki değişimde çok fazla bir azalma meydana gelmeyecektir. Şekil 2.2'de görülen talep eğrisi esnekliği düşük bir mala ait olması durumunda daha dik bir konuma gelecek ve vergileme sonucu artan fiyatlar ürünlerin tüketim miktarında çok fazla bir azalmaya neden olmayacaktır. Buna karşın vergilendirilen malın talep fiyat esnekliği yüksekse fiyat değişimlerine karşı daha duyarlı olacaktır. Şekil 4'te görülen talep eğrisi esnekliği yüksek bir mala ait olması durumunda daha yatay bir pozisyonda olacak ve vergileme sonucu artan fiyatlar ürünlerin miktarında daha büyük miktarda azalmaya neden olacaktır (Schaufele vd., 2009: 4-5). Talebin esnekliğini bilmek, politika yapıcıların tüketimdeki değişimi ve obezite vergisi tarafından elde edilecek gelir miktarının öngörülmesini sağlar.

İkame mallarının varlığı durumu da vergileme politikası ile ulaşılmak istenen amaca etki edecektir. Obezite vergisi konulan sağlıksız bir ürünü tüketiciler vergilendirilmemiş başka bir sağlıksız ürün ile ikame edebiliyorsa vergileme politikası etkisiz kılınmış olacaktır. Bu durum ikame mallarının çeşidi ve ulaşılabilir olup olmama durumuna göre değişecektir. Şayet vergi uygulanmış sağlıksız ürünün ikame malları çok çeşitli ve kolay ulaşılabilir ucuz mallar ise obezite vergisi politikası sosyal amacına ulaşamayacaktır (Powell ve Chiqui, 2011: 10-11).

Örnek olarak sağlıksız gazlı içecekler ile tuza uygulanan bir obezite vergisi aynı sonuçları vermeyebilir. Gazlı içeceklerin ikame malları (meyve suyu, limonata gibi) çok çeşitli olduğundan ek bir vergi sağlık sorunu üzerinde herhangi bir etkiye neden olmayabilir. Buna karşın tuz üzerine konulacak bir vergi hem bu malın ikamesinin olmayışı hem de birçok ürünün bileşeni durumunda olması sağlık açısından daha etkili sonuçların ortaya çıkmasına

neden olabilir. Dolayısıyla, bireylerin sağlığını olumsuz etkileyen enerjisi yoğun gıdalar üzerinden alınan vergilerin obezite ile mücadelede başarılı sonuçlar vermesi vergi oranlarının yüksek belirlenmesi ve vergi konusu olan ürünlerin fiyatı düşük sağlıklı ikamelerinin olmamasına bağlıdır (Elston vd., 2007: 186).

Obezite vergisi uygulamasında göz önünde bulundurulması gereken bir diğer durum da verginin yansımadır. Verginin yansımaları yasal mükellefi tarafından ödenmiş bir verginin bir kısmının veya tamamının fiyat mekanizması yoluyla üçüncü kişilere aktarılmasıdır (Turhan, 1998: 246). Obeziteye neden olan sağlıklı gıdalar üzerine konulacak vergiler arz ve talep koşullarına bağlı olarak ileriye veya geriye doğru yansiyabilmektedir. Verginin ileriye doğru yansımaları, bir mal veya hizmetin üreticisi tarafından tüketicisine yani arz tarafından talep tarafına yansıtılması iken geriye doğru yansımaları verginin mükellefi olan tüketici veya alıcıdan üretici veya satıcıya yüklenmesidir (Turhan, 1998: 246)

Talep esnekliği düşük mallar üzerine konulan bir vergi daha kolay bir şekilde tüketiciler üzerine yansıtılabilmesine karşın talep esnekliği yüksek mallar daha çok üreticiler üzerine yansıtılmakta, bu vergi yükünün çoğu üreticiler üzerinde kalmaktadır. Bu tür bir yansımada vergileme dolayısıyla tüketim miktarı çok fazla bir değişiklik göstermemektedir. Ancak talep esnekliği düşük mallar üzerine konulacak bir vergilemenin yükü daha çok tüketiciler üzerinde kalacağından bu malların tüketiminde önemli azalmalar meydana gelebilecektir. Obeziteye neden olan sağlıklı gıdalar üzerine konulacak ek bir verginin talep ve arz koşulları dikkate alınarak hangi kesimin üzerinde kalacağı ve tüketimi nasıl etkileyeceğinin belirlenmesi vergi politikasının etkinliği açısından önemli taşımaktadır.

Obezite vergisi uygulamasına ilişkin diğer bir önemli nokta hangi ürün üzerinden nasıl vergi alınacağına ilişkindir. Vergilemenin obezite ile mücadelede araç olarak kullanıldığı durumda sağlıklı gıdaların vergileme nedeniyle fiyatlarının yükselmesi tüketimde azalmaya neden olabilir. Ancak bu gıdaların talebin fiyat esnekliğinin düşük olması durumunda düşük oranlı bir vergilemenin tüketimi önemli ölçüde azaltmayacağı, yüksek oranlı bir vergilemenin ise tüketimi önemli ölçüde kısırarak obezite ile mücadelede önemli katkı sağlayacağı ileri sürülmektedir (Powell ve Chaloupka, 2009: 249). Burada önemli olan nokta hangi malların nasıl vergilendirileceği ile ilgili olmaktadır. Toplum tarafından bağımlılık oluşturan ürünler üzerine düşük oranlı bir vergi konulması sağlıklı sonuçların alınmasını önleyebilmektedir. Ancak toplumun bağımlı olduğu sağlıklı ürünler üzerine konulan bir verginin oranı yüksek belirlenirse ve bu ürün için ikame olanağı yoksa vergilemeden beklenen etkinlik sağlanmış olacaktır.

Sağlıklı ürünlere uygulanan obezite vergisinin etkin sonuçlara ulaşabilmesi için politika yapımcıların tüketicilerin davranışlarını ve bu davranışları etkileyen faktörleri de incelemeleri gerekmektedir. Tüketici davranışları; ekonomi, sosyoloji, psikoloji, sosyal antropoloji gibi birçok dalın çalıştığı alana girmekle beraber tüketicilerin demografik özellikleri, duyu ve düşünceleri, sosyal kültürel durumları, deneyimleri ve isteklerine göre şekillenmektedir. Tüketici davranışları teorisi, tüketicilerin herhangi bir ürün satın alırken veya iki ürünün birini tercih ederken göstermiş oldukları davranışları ve bu davranışların nelerden etkilendiğini açıklamaktadır (Peter, 2010: 73). Obeziteye neden olan ürünlere uygulanan bir verginin bu ürünleri tercih eden bireylerin davranışlarını ne yönde etkilediği vergileme politikasının etkinliği ve uygulanabilirliği açısından önem taşımaktadır.

Sağlıklı ürünlere uygulanacak ek bir verginin malın fiyatını artırarak tüketim miktarını düşüreceğini Şekil 4'te açıklanmıştı. Bireyler fiyatların artması sonucu ekonomik olarak olumsuz etkilendikleri için tüketim alışkanlıklarını değiştirmektedir. Ancak bireylerin tüketim alışkanlıklarının değişmesinde ekonomik faktörler beraber çevre, aile, referans grupları, rol ve statü gibi birçok faktörün etkisi vardır. Bu faktörler tüketicilerin satın alma davranış kararlarını çeşitli biçimlerde etkilemektedir. Bireyler gıda ile ilgili tercihlerde bulunurken bu faktörlerden çeşitli derecelerde etkilenmektedir (Kuchler vd.,2005).

Obezite vergisi uygulaması sonucu sağlıklı gıdaları tercih eden bireyler bu alışkanlıklarından sadece fiyat arttığı için vazgeçemeyebilirler. Her ne kadar obezite vergisi uygulanan ürünlerin hepsi temel gıda maddesi kapsamında olmasa da tüketim alışkanlıklarına etki eden faktörler nedeniyle tüketim miktarı azalmamaktadır. Bu durum da sağlık temelli uygulanan obezite vergisi politikasını etkisiz kılmaktadır (Wansink, 2005: 68). Gıdalar çoğu insanın yaşamında benzersiz bir rol oynamaktadır ve bu nedenle, gıda ve sağlık seçimlerini politikayla kontrol etmeye çalışırken öngörülemez bu tür güçlükler ortaya çıkabilir (Schaufele vd., 2009). Bu güçlükleri ortadan kaldırmak ve obeziteye neden olan sağlıklı ürünler üzerine uygulanan vergileme politikalarını etkin kılmak için tüketicilerin satın alma davranışlarının incelenmesi gerekmektedir. Bu inceleme sonucunda vergilemeyi farklı ülkelerde hatta farklı alt kültürlerde bile farklı uygulamak gerekir.

Obezite vergisi uygulanırken hangi ürünlerin ne oranda vergilendirileceği, vergilendirilen malın fiyat talep esnekliği, ikame mallarının durumu, uygulanacak verginin üretici veya tüketiciye yansımaları, sağlıklı ürünler caydırılırken sağlıklı ürünlerin teşvik edilmesi, vergi uygulamasının diğer sağlık uygulamaları ile entegre halde yürütülmesi, uygulanan politikaların sürekli olarak değerlendirilmesi, toplumun sosyolojik durumu ve tüketici davranışlarının göz önünde bulundurulması gibi etmenler vergileme politikası ile amaçlanan etkinin sağlanması

açısından önem taşımaktadır. Bireylerin sağlıksız ürünlere yönelik alışkanlıklarının vergileme yoluyla sağlıklı ürünlere yönlendirilmesinde bu etkenler temel belirleyici rol oynamaktadır. Bu nedenle politika yapıcıların obezite ile mücadelede mali önlemler uygularken bu belirleyicileri göz önünde bulundurmaları önem taşımaktadır.

3.2. Obezite Vergisi Olumlu ve Olumsuz Yönleri

Sağlıksız gıdalar üzerine konulacak ek bir vergiye ilişkin olarak uygulamada çok çeşitli sonuçlarla karşılaşıldığı birçok ekonomist ve uzman tarafından ileri sürülmektedir. Bireylerin gıdalara ilişkin oluşmuş tüketim kalıplarının vergileme yoluyla değiştirilmesi zorluklar içermektedir. Öncelikli olarak üzerine vergi konulması düşünülen malın tüketicilerin tüketim tercihleri içerisinde nerede olduğu ve bu ürüne verilen önem konunun hassasiyetini oluşturmaktadır. Genel olarak devlet tarafından herhangi bir ürüne uygulanacak ek bir vergi veya hali hazırda mevcut olan bir verginin oranının yükseltilmesi toplumsal açıdan kendine has özellikler içermektedir.

Devlet tarafından getirilecek verginin kapsam derecesi, yansıtılma uygunluğu, oranı, tarifesi, istisna, muafiyet, indirim ile dolaylı ve dolaysız olma gibi durumları bu özellikler içerisinde yer almaktadır. Devlet tarafından uygulanacak ek bir verginin bu özellikler aslında toplum tarafından o vergiye bakışın belirleyicileri olmaktadır. Şüphesiz devletin kamu politikaları doğrultusunda uygulayacağı vergileme araçlarının etkinliği bu vergilere karşı toplumun kabul edilebilirlik seviyesine bağlı olmaktadır. Toplum tarafından ikna ve çok az sürede adapte olunan vergiler, ulaşılmak istenen politika amaçlarının etkinliğine katkı sağlayacaktır. Bunun aksine vergi uyumunun düşük olduğu toplumun karşı çıktığı vergiler kamu politikası aracı olarak kullanılamayacaktır.

Çoğu insanın yaşamında benzersiz bir rol oynayan gıdalar üzerine konulacak obezite vergisi kendine has özellikler bulundurmaktadır. Toplum tarafından kabul edilebilirliğin sağlanması bu tür ürünler için zorluklar taşımaktadır. Genel olarak bireylerin gelir seviyelerinde azalmaya neden olan vergilere karşı toplumun belirli seviyelerde direnç gösterdiği düşünüldüğünde, tüketime yönelik gıdalar üzerine konulacak ek bir vergiye karşı direnç daha güçlü olabilecektir. Bireyler tükettikleri temel gıda ürünleri veya yaşadığı çevre, sahip olduğu kültür gibi özellikleri nedeniyle alışkanlık haline getirdikleri belirli ürünlerin üzerine ek bir vergi koyulmasına bu açılarından olumlu bakmayacaktır. Bunun için gıdalar üzerine ek bir vergi getirilmesinin toplum tarafından kabul edilebilirliği önem taşımaktadır.

Her ne kadar sağlığı için zararlı olduğunu bilse de o ürünün cari dönemde tüketiminde aldığı hazzı gelecek dönemde sağlığının bozulması nedeniyle uğrayacağı zarara tercih edebilmektedir. Bununla beraber bireylerin tükettikleri ürünlerin içeriği hakkında yeterli bilgiye sahip olması da vergilemeye karşı bakışı etkileyebilecektir. Tüketilen ürünün hem kendisi hem de ailesi için zararlı olduğunun farkına varan bireyler bu tür ürünler üzerine konulacak ek bir vergiye olumlu bakabilecektir. Bu ve benzeri durumlar obezite vergisinin toplum tarafından kabul edilebilirlik seviyesine etki etmektedir.

Buradan hareketle obezite vergisinin devlet tarafından uygulanmasının gerekli olup olmadığı ve bu verginin toplumu nasıl etkilediği ile ilgili görüşler ikiye ayrılarak incelenmektedir. Bu görüşlerden ilki bireylerin tüketim kararlarına karışılmaması gerektiğini savunan görüştür. Bu görüşe göre bireyler diğer kararlarında olduğu gibi tüketim ile ilgili kararlarında da serbestçe hareket etmelidirler (Yaniv vd., 2009: 825). Diğer görüş ise devletin bireylerin tüketim kararlarına toplum sağlığı ve sosyal refah için müdahale etmesi gerektiğini savunmaktadır (Schaufele vd., 2009; (Elston vd. 2007; Leicester ve Windmeijer, 2004). Bu görüşe göre devlet obezite vergisi yoluyla bireylerin tüketim kalıplarını değiştirmelidir. Bu iki karşıt görüş ekseninde obezite vergisine karşı olanlar bu verginin olumsuz taraflarının olduğunu, savunanlar ise olumlu taraflarının olduğunu ileri sürmektedirler.

3.2.1. Obezite Vergisinin Olumlu Yönleri

Obeziteye neden olan sağlıksız gıdalar üzerinden ek bir vergi alınmasının obezite ile mücadelede önemli bir rol oynaması gerektiği birçok uzman ve ekonomist tarafından savunulmaktadır. Obezite vergisini savunan bu görüşe göre sağlıksız gıdalar üzerine konulacak ek bir vergi obezite yaygınlığını ve buna bağlı olarak ortaya çıkan birçok hastalığı önlemede etkili bir araç olarak kullanılmalıdır. Bu görüşe göre obezite vergisi uygulaması sonucunda bireyler sağlıksız ürünlerin fiyatlarının artması dolayısıyla tüketim miktarlarını azaltabilecektir. Obezite sorununu vergiler yoluyla çözmek isteyenler vergileme yoluyla sağlıksız ürünlerin tüketim miktarlarının düşeceğini sigara ve alkol üzerinden alınan vergilerin bu ürünlerin tüketimini düşürdüğü görüşünü ileri sürerek savunmaktadırlar (Schaufele vd., 2009: 5-6).

Sigara vergileri literatürüne yapılan bir inceleme, vergilendirmenin sağlık davranışını etkilemek için etkili bir fiyatlandırma stratejisi olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırma, sigara vergilerinin hem ürünün satışını hem de tüketimini düşürdüğünü gösteriyor. Ayrıca, çalışmalar, bu tüketim vergilerinden elde edilen gelirlerin tütün kontrolü ve durdurma programlarının uygulanmasına yönlendirilmesinin, tütün kullanımında ek bir düşüşe neden olduğunu göstermektedir (Levy, 2004). Bu çalışmalardan yola çıkarak obezite vergisini savunanlar sigara ve alkol

üzerinden alınan vergiler ve diğer kamu politikaları nasıl ki bu ürünlerin tüketim miktarlarını azaltabiliyorsa obeziteye neden olan ürünler üzerine konulacak bir vergi de bu ürünlerin tüketimini azaltabileceğini ileri sürmektedirler. Obezite vergisinin uygulanması gerektiğini savunanların vergi ile ilgili ileri sürdüğü olumlu taraflar aşağıdaki gibi özetleyebiliriz:

- Obezite vergisi uygulaması sonucunda sağlıksız ürünlerin fiyatlarında artış meydana gelecektir. Bununla beraber obezite vergisi uygulanan sağlıksız ürünlerin fiyatları sağlıklı ürünlere göre daha pahalı hale geleceği için bireylerin tüketim alışkanlıkları sağlıksız ürünlerden sağlıklı ürünlere doğru kaymış olacaktır. Bu da bu ürünlere olan talep miktarında azalmalara yol açacaktır. Obezite vergisi sonucu sağlıksız ürünlerin tüketim miktarının düşmesi de hem obezitenin yaygınlaşmasını önleyecek hem de obezite ve buna bağlı hastalıkların önüne geçecektir. Bu vergi sayesinde toplumdaki bireyler daha sağlıklı beslenecek ve yaşam kalitesinde yükselmeler meydana gelecektir (Schaufele vd., 2009).
- Sağlıksız gıdalara obezite vergisi uygulaması ile topluma yayılan dışsal maliyet içselleştirilmiş olmaktadır. Böyle bir politikanın savunucuları, dışsal maliyetlerin yalnızca obezite maliyetlerini içselleştirerek ele alınabileceğini ve bir vergi değerlendirmesinin maliyetin içselleştirilmesinin bir aracı olduğunu savunmaktadırlar (Elston vd. 2007: 171-172). Obez bireylerin sağlıksız gıda tüketimleri sonucunda ortaya çıkan maliyetin tamamını yüklenmezler. Obez bireylerin tüketim tercihleri dolayısıyla topluma paydıkları ve kendilerinin katlanmadıkları bu dışsal maliyetler vergiler yoluyla içselleşmektedir. Dışsal maliyetlerin içselleştirilmesi yoluyla sağlıksız gıdaların üretim ve tüketimi sosyal optimum noktada gerçekleşecek ve ekonomide pareto etkinlik sağlanmış olacaktır.
- Obezite vergisinden elde edilecek gelirler ülkelerin bütçelerinde obezite nedeniyle ortaya çıkan mali yükü hafifletmiş olacaktır. Her ne kadar obezite vergisinin uygulanma amacı gelir sağlamak olmasa da bu vergiler dolayısıyla elde edilecek gelirlerin birçok avantajı olmaktadır. Obezite vergilerini savunanlar elde edilen gelirler ile obezite ile mücadele edecek kaynakların oluşturulmasını hastalıkla mücadeleye ivme kazandıracaklarını ileri sürmektedir. Başta obezite nedeniyle ortaya çıkan dolaylı ve dolaysız maliyetlerin karşılanmasında olmak üzere bu hastalığın tedavi ve önlenmesinde bu gelirlerden yararlanılabilmektedir (Jacobson ve Brownell, 2000: 854).
- Obezite vergisi uygulaması sonucu elde edilecek gelirler kamu sağlık maliyetlerini dengelemekle beraber, bilgi kampanyaları yoluyla obezite sorununu ele almak, sağlıklı gıdaların satın alınmasını sübvans etmek ya da aktif bir yaşam tarzının maliyetlerini sübvans etmek için kullanılabilir (Elston vd. 2009: 171). Söz konusu olan gelirler ile spor salonları artırılabilir, kamu spotları ve reklamlar yayınlanabilir, toplumu eğitici konferanslar düzenlenebilir. Mali önlemlerden elde edilecek gelirler mali olmayan önlemlerin finansmanında kullanılabilir. Bu sayede hem toplum obezite konusunda daha fazla bilgi sahibi olmakta hem de kamunun mali yükü hafifletilmiş olmaktadır.
- Sağlıksız ürünler üzerine konulan vergilerin daha çok düşük gelir seviyesine sahip bireyleri etkileyeceğini ve bundan dolayı gerileyici (regresif) bir yapıya sahip olacağını ileri sürenlere karşı böyle bir verginin uygulanmasını gerektiğini savunanlar bu iddiaya karşı çıkmaktadır. Buna göre obezite vergisinden elde edilecek gelirler ile hem sağlıklı gıdaların fiyatlarında azalma olacak hem de yoksul halkın sağlık giderleri devlet tarafından karşılanmış olacaktır (Leicester ve Windmeijer, 2004: 1-10). Ayrıca sağlıklı gıdaların fiyatlarının düşmesi sonucu obeziteye neden olan ürünleri çoğunlukla tüketen düşük gelirli halk sağlıklı gıdaları tüketmeye başlayacağı için hem sağlıklarında hem de yaşam kalitelerinde iyileşmeler yaşanacaktır. Bu da toplumun sosyal refahında artışa yol açacaktır.

3.2.2. Obezite Vergisinin Olumsuz Yönleri

Obeziteye yol açan gıdalar üzerine konulacak obezite vergisinin obezite ile mücadele etkili bir oynamayacağını ileri süren yazarlar da mevcuttur. Bu görüşü savunanlara göre obezite ile mücadelede birçok bireyin yaşamında benzersiz bir rol oynayan gıdalar üzerine konulacak obezite vergisine karşı dirençle karşılaşılacaktır. Bireyler obezite vergisi uygulanan ürünlerin miktarını azaltmak yerine vergiden kaçınmanın yollarını arayacaklardır. Bu da obezite ile mücadele amacıyla çıkarılan vergileri etkisiz kılacaktır. Obezite vergisine karşı olanlar obezite ile mücadelede vergiler dışında diğer kamu politikası araçlarının kullanımının daha yararlı olacağını savunmaktadır.

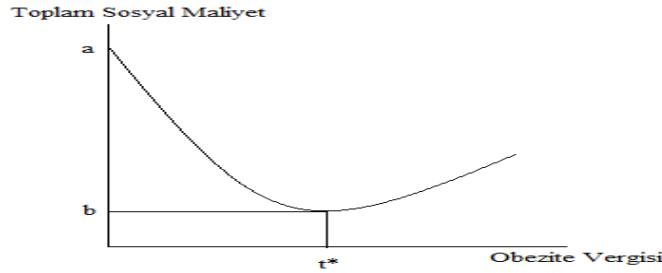
Obezite vergisi uygulamasını sigara ve alkol üzerine konulan vergilerin başarısıyla savunanlara karşı bu vergiye karşı olanlar sigara ve alkol vergisi ile ilgili vergi başarısının, sağlıksız gıdaların vergilendirilmesi ile aynı doğrultuda olmayacağını ileri sürmektedir. Bu görüşe göre sigara ve alkol tüketim vergisi ile obezite vergisini ayıran iki nokta mevcuttur. Bunların ilkinde göre gıdalar yaşamımız için gerekli olduğundan alkol ve tütün gibi kolayca hayatımızdan çıkarmamız mümkün değildir ve bu nedenle de obezite vergilerinde günah vergilerine benzer bir başarı elde etmek güçtür. Çünkü obezite vergilerinde amaç kalori miktarını azaltmakken sigara vb. üzerinden alınan vergilerde amaç tüketimi sınırlamaktır. Bireyleri belirli sağlıksız gıda ürünlerinin tüketiminden

caydırmak sigara üzerindeki vergi kadar başarılı olmayabileceğinin ikinci nedeni tütünün ikamesinin olmamasına rağmen çoğu sağlıksız gıda maddeleri veya içecek kategorilerinin diğer sağlıksız yiyecek ve içecek maddeleriyle kolayca değiştirilebilir olmasıdır. Tüketiciler, bazı sağlıksız vergilendirilmiş gıda ürünlerinin tüketimini azaltabilir ancak benzer şekilde sağlıksız olabilecek alternatif gıda ürünlerini tercih edebilirler. Bu da obezite ile mücadelede vergilerin başarısız olmasına neden olur (Efrat ve Efrat, 2012: 249-250). Obezite vergisinin uygulanmaması gerektiğini savunanların vergi ile ilgili ileri sürdüğü olumsuz taraflar aşağıdaki gibi özetleyebiliriz:

- Tüketim vergisi olarak düzenlenen obezite vergilerin ilk olumsuz yanı adaletsiz olmalarına ilişkin düşüncedir. Bu düşünceye göre gıda ürünleri üzerine konulan obezite vergileri kişilerin gelirleri arttıkça bu gelirler içerisinde ödedikleri vergilerin payları azalacağı için regresif (gerileyici) bir özelliğe sahiptirler (Chouinard vd., 2015: 1-3). Genel olarak, yüksek gelirli hane halkları harcamalarının daha küçük bir kısmını gıdalara ayırırken, düşük gelirli aileler gelirlerinin daha fazlasını gıda harcamalarına ayırmaktadır. Dolayısıyla gıdalar üzerine konulacak bir vergiyi, zengin ailelerde, düşük gelirli ailelere göre daha küçük bir orantılı etki oluşturacaktır. Leicester ve Windmeijer (2004), İngiltere'de, yağ, sodyum ve kolesterolü hedef alan bir obezite vergisi uygulamasının sırasıyla yoksul, orta ve varlıklı hane halkları üzerinde % 0,7, % 0,25 ve % 0,1 oranında etkili olacağı sonucuna ulaşmıştır. Diğer taraftan da obez kişilerin gelirlerinde meydana gelen artış obezite vergisi yükünü düşürücü etki yapacağından obezite vergilerinden beklenen davranış değişikliği etkisi azalabilecektir (Nederkoorn vd., 2011: 760-761). Bu özelliğinden dolayı bu vergiler dikey vergi adaletine ters bir durum oluşturmaktadır. Nitekim düşük gelirli ailelerin daha fazla sağlıksız gıda tükettikleri düşünüldüğünde bu verginin gelir dağılımında adaleti daha da zedeleyeceği görülmektedir.
- Obezite vergisinin dışsal maliyetleri içselleştirmek için uygulanması gerektiğine karşın obezite vergisine karşı çıkanlar obezitenin neden olduğu negatif dışsallığın her zaman oluşmayabileceğini ileri sürmektedirler. Obez bireylerin yıllık olarak dışsal maliyetlere neden olduğu görülse de bu maliyetlerin uzun dönemde de devam ettiği tam olarak bilinmemektedir. Obez bireylerin erken ölüm dolayısıyla sağlık sisteminden fazla yararlanamamaktadır (Cawley, 2010: 40). Yine aynı şekilde erken ölüm nedeniyle obez olan bireyler yatırdıkları primin karşılığı olan emeklilik maaşlarını erken kaybederler. Erken ölüm nedeniyle sağlık sistemine ve ekonomiye yükledikleri mali yük büyük boyutlara ulaşmamaktadır. Hatta obez bireylerin yaşam sürelerinin kısalığı nedeniyle devletin sağlık harcamalarından tasarruf sağlayacağı savunulmaktadır (Van Baal vd., 2008: 242). Bir başka neden de obez olan bireylere daha düşük ücret ödenmesidir. Bunun gibi nedenlerle kısa vadede obez bireylerin topluma yüklediği dışsal maliyetlerin olduğu görülse de uzun vadede değerlendirildiğinde bu maliyetlerin ortadan kalktığı görülmektedir (Mc Cormick ve Stone, 2007: 161-164).
- Obezite vergisi uyum maliyetlerinin yüksek olabileceği ise bu verginin başka bir olumsuz yönünü oluşturmaktadır. Hangi ürünlerin ne kadar vergilendirileceği her ürünün içeriklerinin tam olarak hesaplanıp vergi matrahının belirlenmesi işletmelerin ve vergi idarelerinin iş yükünü artıracaktır (Saruç, 2015: 109). Bununla birlikte obezite vergisi uygulanan ürünlerin belli periyodlarla sürekli güncellenmesi ve bazı ürünlerin vergi dışında bırakılıp yeni ürünlerin vergileme kapsamına alınması da idarenin maliyetlerini yükseltecektir. Bunun gibi nedenler obezite vergisinden elde edilecek gelirlerin obezite mücadeleden ziyade vergi uyum maliyetlerinin karşılanması için harcanacağını belirtmektedir. Özellikle vergi yapısı ve mevzuatı karmaşık olan ve vergi idaresini ülke çapında etkin bir şekilde işletemeyen ülkelerde bu maliyetlerin daha fazla görülecektir.
- Sağlıksız gıdalar üzerine konulacak obezite vergisinin olumsuz bir diğer yönü ise bu vergilerin obezite ile mücadelede etkisiz bir işlevi olacağı ile ilgilidir. Bu görüşe göre obezite vergisi koyulan ürünlerin ikame mallarının çok çeşitli olması bu vergi ile ilgili sağlık amacını olumsuz etkileyecektir. Ayrıca obezite vergisi konulan ürünler bireylerin gıdalar ile ilgili alışkanlıkları ve katı tutumları nedeniyle inelastik bir yapıya sahip olmaktadır. Obeziteye neden olan gıdaları tüketenler genelde aşırı şişman bireyler oldukları için obezite vergisinin bu gıdalara karşı oluşmuş tüketim bağımlılığını önemli derecede azaltma etkisi yoktur. Vergilendirilen malın talep fiyat esnekliğinin düşük olması durumunda fiyat değişimi sonucu talep edilen miktardaki değişimde çok fazla bir azalma meydana gelmeyecektir (Wansink ve Huckaboe, 2005: 7). Bireyler gıdalardan duydukları hazı gıda ürünlerinin vergilendirmesi ile üzerinde hissedeceği psikolojik baskıya tercih edebilir. Veya ailesel, çevresel veya kültürel nedenlerden dolayı tüketim alışkanlıklarını değiştirmek istemeyebilir. Bireyler gıda tüketimi ile ilgili alışkanlıklarını aynı fiyat seviyesinden sürdürmek için daha kalitesiz ürünlere yönelebilirler. Bunun önüne geçebilmek için bazı devletler obezite vergisi oranını yüksek tutmaktadır. Ancak bu da gelir dağılımının oldukça bozulmasına ve üretimin kayıt dışına çıkmasına neden olur. Obezite vergisi oranının düşük tutulması ise bireyleri bu gıdalardan caydırmak için etkili olmaz (Powell ve Chaloupka, 2009: 249). Bu ve benzeri etmenler obezite vergisinin etkin olmamasına ve toplumun sağlığının daha da bozulmasına yol açacaktır.

- Obezite ile mücadele kapsamında kullanılan vergilerin etkin olarak yürütülmesi için hangi ürünler üzerine vergi konulacağı önem taşımaktadır. Sağlıksız gıda ürünlerin çok çeşitli olması ve ikamelerinin kolay bulunması obezite vergisinin bireylerin tükettikleri çoğu ürüne uygulanmasını gerekli kılmaktadır. Bu sayede bireyler sağlıksız vergilendirilen bir ürünün yerine vergilendirilmemiş başka bir sağlıksız ürünü tercih edemeyeceklerdir. Ancak bireylerin yaşamlarında yer alan çoğu gıdanın sağlık amacı ile de olsa vergilendirilmesi bu sektörde üretim faaliyetleri yapan birçok firmayı zor duruma sokacaktır. Obezite vergisi uygulaması üreticilerin karlarını azaltarak yatırımların ve iş hacminin daralmasına neden olabilecektir (Strnad, 2005; Mytton vd., 2012: 1-3). Yatırım sahasının daralması ile ülkedeki istihdam seviyesinin düşmesi ekonomide üretkenliğin ve dolayısıyla bireylerin gelirlerinin azalmasına neden olabilecektir. Gelir seviyesinin azalması da bireyleri sağlıksız ve ucuz gıdalara yönlendirecektir. Obezite vergisinin bu olumsuz yönü obezite ile mücadelede ters etkiye neden olacaktır.
- Obezite vergisi uygulamasına karşı olanların ileri sürdüğü başka bir argüman tüketicilerin heterojen bir yapıya sahip olmasıdır. Tüketici heterojenliği, gıdalar üzerine uygulanacak obezite vergisi tasarımı ile ilgili ek olumsuzluklar içerir. Buna göre sağlıksız gıdaları tüketenlerin hepsi negatif dışsallık oluşturmazlar. Bazı bireyler büyük miktarlarda sağlıksız gıdaları tüketmesine rağmen dışsal maliyetler topluma yüklenmez. Beden kitle indeksi yüksek olanlar için bu tür gıdaları tüketmek zararlı iken, BKİ düşük veya normal olan bireylerin bu tür gıdaları tüketmelerinde her hangi bir sakınca yoktur. Genetik nitelikler veya fiziksel egzersize zaman ayırma gibi yaşam tarzları, nüfusun bir kısmının sağlıksız ürünlerle ilgili sorunları önlemesine yardımcı olabilir (Schaufele vd., 2009: 8-9). Tüketici heterojenliği nedeniyle, obezite vergisi sağlıksız insanlar için piyasa başarısızlığının dışsal maliyetlerini azaltabilmekte ancak sağlıklı tüketicilerin fayda kaybı yaşamasına neden olmaktadır. Bu durum şekil 5’de toplam sosyal maliyet eğrisi ile gösterilmektedir.

Şekil 5: Toplam Sosyal Maliyetler

Kaynak: Schaufele vd., (2009: 8)

Şekil 5’de sağlıklı ve sağlıksız bireylerin tükettikleri ürünlere obezite vergisi uygulaması sonucunda ortaya çıkan Toplam Sosyal Maliyet gösterilmektedir. Toplam sosyal maliyet iki bileşenden oluşmaktadır. Bunların ilki sağlıksız bireylerin obeziteye neden olan gıdaları tüketmesi sonucu ortaya çıkan maliyet, ikincisi ise sağlıklı bireylerin tükettikleri ürünlere getirilen obezite vergisi sonucu yaşadıkları fayda kaybının maliyetidir. Şekil 5’e göre sağlıksız gıdalara herhangi bir vergi uygulanmadığı durumda toplam sosyal maliyetin oldukça yüksek olduğu görülmektedir (a noktası). A noktasında sağlıklı bireylerin maruz kaldıkları herhangi bir fayda kaybı söz konusu değildir. Bu noktadan sonra sağlıksız ürünlere obezite vergisi uygulanmaya başlandığında Toplam Sosyal Maliyetin gittikçe düştüğü görülmektedir. Burada üzerinde durulması gereken nokta, obezite vergisi uygulanmaya başladığı a noktasından b noktasına kadar toplam sosyal maliyetin sürekli düşme eğiliminde olmasıdır.

Toplam sosyal maliyetin sürekli düşme nedeni, obezite vergisi uygulaması neticesinde sağlıksız bireyleri topluma yaydıkları dışsal maliyetteki azalmanın sağlıklı bireylerin vergileme sonucunda katlandıkları maliyetten büyük olmasıdır. Yani a ile b noktası arasında eksi değerde bir dışsal maliyet ile karşılaşılmaktadır. Ancak b noktasından sonra tam tersi bir durum ortaya çıkmaktadır. Bu noktadan sonra obezite vergisi uygulaması neticesinde sağlıksız bireyleri topluma yaydıkları dışsal maliyetteki azalma sağlıklı bireylerin vergileme sonucunda katlandıkları maliyetten daha düşük bir değerdedir. Yani b noktasından sonra artı değerde bir dışsal maliyet ile karşılaşılmaktadır. Bundan dolayı toplam sosyal maliyet b noktasından sonra artma eğilimine girmektedir.

Şekil 5’i değerlendirdiğimizde toplam sosyal maliyeti minimum düzeye indirmek için t* oranında bir vergilemenin yapılması gerektiğini görmekteyiz. Bu nokta toplam sosyal maliyetin minimum olduğu optimal vergi noktasını göstermektedir. Şayet obezite ile mücadelede vergilerden yararlanılacaksa optimal bir vergi oranının belirlenmesi toplum refahında artışa neden olacaktır. Ancak obezite vergisine karşı olanlar bu optimal vergi oranının

belirlenmesinin zor olacağını ve yanlış bir vergi uygulamasının negatif dışsal maliyeti daha fazla artıracığını savunmaktadır.

Obezite vergisine karşı olanların ileri sürdüğü olumsuz taraflar genel olarak yukarıda değindiğimiz maddeler olmakla beraber; obezite vergisinin alındığı ürünlerin kayıt dışı piyasa oluşturacağı, bunu neticesinde kayıt dışı ekonominin ortaya çıkması ve ekonominin olumsuz etkileneceği, gıda firmalarının lobicilik faaliyetleri yoluyla sağlıksız ürünlerini vergi kapsamı dışına bırakacağı, kamu politikası uygulayıcılarını obezite vergisinin sağlık amacı ile gelir sağlama amacı arasında ahlaki tehlike riski ile karşı karşıya bırakacağı, obez bireylerin sağlıksız ürünlere olan bağımlılığı nedeniyle vergiden daha çok obez olmayan bireylerin etkileneceği gibi olumsuz taraflarının da olduğu savunulmaktadır (Sirico, 1995: 8-10).

Sonuç ve Değerlendirme

Devletler obeziteye neden olan sağlıksız gıdalar üzerine konulacak obezite vergileri yoluyla halkın tercihlerini bu tür gıdalardan daha sağlıklı gıdalara yöneltmeyi ve bu yolla gittikçe önemli ölçüde yaygınlık kazanan obezite ile mücadeleyi amaçlamaktadır. Ancak her ne kadar günümüzde birçok devlet tarafından kamu politika aracı olarak kullanılıyor ve temel hedefi halk sağlığını korumak ve bu sayede sosyal refahı arttırmak olsa da bu verginin etkinliği, verimliliği ve başarısı öncelikle verginin yüklenicisi konumunda olan bireylerin obezite vergisine karşı gösterdikleri tepkiye, vergiyi kabul etme/benimseme düzeylerine bağlı olarak değişecektir. Nitekim yeni getirilen veya oranları artırılmak suretiyle değişime uğrayan herhangi bir verginin başarısı ilk başta yüklenicisi olduğu kesim tarafından kabul görmesi ile doğru ilişkilidir. Her ne kadar halk sağlığını korumak amacıyla da alınsa bireylerin ekonomik güçlerinde azalmaya neden olan, halkın temel ihtiyaç maddelerinin bir kısmını da içine alan ve halkın beslenme alışkanlıkları gibi zor bir tüketim tercihlerini değiştirmeyi amaçlayan obezite vergisinin obezite hastalığını önlemedeki başarısı halkın bu vergiyi kabul etme düzeyine bağlı olarak değişecektir.

Obezite vergisinin halk tarafından kabul edilebilmesi ve bu yolla etkin ve başarılı sonuçlar elde edilebilmesi de vergi uygulama aşamasına geçmeden önce teorik altyapısının ayrıntılı bir şekilde incelenmesine bağlıdır. Verginin teorik altyapısından kastedilen ise verginin hangi aşama veya aşamalarda uygulanması gerektiği, hangi oranda uygulanması gerektiği, hangi yollarla uygulanması gerektiği, uygulanma sonucu olumlu ve olumsuz yönleri ile ilgili olmaktadır. Bu noktadan hareketle etkin ve verimli bir obezite vergisi için teorik temelde:

- Gıda tedarik zinciri içerisinde hangi aşamada uygulanması gerektiğinin belirlenmesi,
- Ek bir vergi alınacak ürünlerin ikame mallarının olup olmaması ile bu mallara ulaşımın kolaylığının dikkate alınması,
- Ek bir vergi alınacak ürünlerin vergileme yapılırken fiyat talep esnekliğinin dikkate alınması,
- Obezite vergisine ilişkin oranların hem ürünlerin tüketimi azaltacak hem de bireylerin vergi uyumsuzluğuna neden olamayacak şekilde belirlenmesi,
- Obezite vergisinin vergileme sistemi içinde etkin ve verimli hangi tür vergi biçiminde uygulanmasının belirlenmesi,
- Obezite vergisi uygulama sonrası olumlu ve olumsuz yönlerin dikkate alınması,
- Obezite vergisi uygulamasında tüketici davranışlarının dikkate alınması,
- Obezite vergisinin düşük gelirli bireylerin ekonomik güçlerinde aşınmalara yol açarak gerileyici bir durum ortaya çıkarmaması,

gibi obezite vergisi uygulamasına ilişkin özellik arz eden durumların dikkate alınması önem arz etmektedir.

Kaynakça

- Aktan, C. C., (2000). Düz Oranlı Vergi. Ankara: TOSYEV Ekonomik, Sosyal ve Siyasal Araştırmalar Serisi No: 5, 38-53
- Alemanno, A., ve Ignacio, C., (2013). Fat Taxes in Europe – A Legal and Policy Analysis Under EU and WTO Law. *European Food and Feed Law Review*, 2/2013, 97-112
- Alm, J., (1996). What is an Optimal Tax System?. *National Tax Journal*, 49:1, 117- 133.
- Alpert, P. T., (2009). Obesity: A Worldwide Epidemic. *Home Health Care Management & Practice* Volume 21 no (6), 442-444.
- Aydın, M., ve Gök, M., (2015). Türkiye’de Sağlıklı Beslenmede Vergi Politikasının Rolü. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar Dergisi*. Yıl: 52, Sayı 607, 55-76
- Bailey, S. J., (1995). *Public Sector Economics: Theory, Policy and Practice*. Mackays of Chatham PLC., Kent, Great Britian, 8 (2), 200-253
- Bakırtaş, İ., (2002). Dışsalıklar Sorunun İçselleştirilmesinde Düzenleyici Vergiler ve Sübvansiyonların Etkinliği: Analitik Bir Yaklaşım. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4 (7) : 57-72.
- Baumol, W. J., (1972). On Taxation and the Control of Externalities. *The American Economic Review*, Vol. 62, No. 3 (Jun., 1972), 307-322
- Borluk, S., (2006). Optmal Vergi Teorisi Ve Vergi Reformları Deneyimleri Çerçevesinde Türkiye’de Sürdürülmekte Olan Vergi Reformu Çalışmalarının Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Brownell, K., (1994). Get Slim With Higher Taxes, *The New York Times*, 1-347
- Cawley, J., (2010). The Economics Of Childhood Obesity. *Health Affairs*, 29, NO. 3 (2010), 364–371
- Cawley, J., (2011). The Economics of Obesity, Cawley, J. (Ed.), *The Oxford Hnadbook of the Socila Science of Obesity*, Oxford University Press., no 25, 101-157
- Chisholm, R., ve Mccarty, M., (1978). *Principles Of Economics*, Scott, Foresman and Company. Glenview, IL, 25- 187
- Chouinard, H. H., E. D., David, T. L., Jeffrey ve Jeffrey, M. P., (2015). A Fat Tax Does Not Cut Fat Consumption and Is Regressive, School of Economic Sciences, Washington State University, Working Paper Series WP 2015-14, 1-28
- Corlett, W.J. ve Hague, D.C., (1953). Complementarity and the Excess Burden of Taxation, *The Review of Economic Studies*. Vol. 21, No. 1 (1953 - 1954), 21-30
- Çöl, M., (1998). Halk Sağlığı Yönünden Obezite. *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 51 (3), 173-176.
- Diamond, P. A., (1975). A many-person Ramsey tax rule”, *Journal of Public Economics*. 7 (4), 335-342.
- Drewnowski, A. ve Nicole, D., (2005). The economics of obesity: dietary energy density and energy cost. *American Journal of Clinical Nutrition*, ;82(suppl), 265–73
- Efrat, W. M. ve Efrat, R. R., (2012), Tax Policy and The Obesity Epidemic, *Journal of Law and Health*, 25, 233-263.
- Elston, J., Kenneth, R. S. ve David, T. L., (2007). Tax Solutions To The External Costs Of Obesity. *Obesity, Business & Public Policy*, (Zoltan J. Acs et al., 2007). 170-198
- Engber, D., (2009). Let Them Drink Water! What a fat tax really means for America. *Slate Journal*, Retrieved 2009-09-22, 11- 48.
- Gravelle, H. ve Ray, R., (2004). *Microeconomics*, Third Edition. Prentice Hall:Financial Times, England. 101-158
- Gibson, R. S, (1990). *Principles of Nutritional Assessment*, New York: Oxford University Pres. 1-312

- Güven, S. P., (2014). Obezitenin Temel Boyutları, Diyarbakır'da Obezite Ve Obeziteye Karşı Alınması Gereken Önlemler. Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gökbunar, R., Utkuseven, A. ve Doğan, A., (2015). Obezite ile Mücadelede Bir Kamu Politikası Aracı Olarak Vergilerin Değerlendirilmesi. Yönetim Ve Ekonomi, Yıl:2015 Cilt:22 Sayı:2, 581-602
- Hawkes, C., (2009). Identifying innovative interventions to promote healthy eating using consumption-oriented food supply chain analysis. Journal of Hunger & Environmental Nutrition, 4, 336–356.
- Hirschman, E. C. ve Holbrook, M. B., (1982). Hedonic Consumption: Emerging Concepts, Methods and Propositions. Journal of Marketing, 46(3), 92-101.
- Jacobson, M. F. ve Brownell, K. D., (2000). Small Taxes on Soft Drinks and Snack Foods to Promote Health. American Journal of Public Health, 815- 952
- Kneese, A. V. ve Blair T. B., (1968). Managing Water Quality: Economics, Technology, Institutions. Natural Resources Journal, Vol. 9, No. 4 (OCTOBER 1968), 673-676
- Lakdawalla, D. N., Dana P. G. ve Baoping, S., (2005). The health and cost consequences of obesity among the future elderly. Health Affairs At the Intersection of Health, Health Care and Policy, (Millwood) 2005; 24(Suppl. 2): 30- 41.
- Lancaster, K. J., (1966). A New Approach to Consumer Theory. The Journal of Political Economy, 74(2), 132–157.
- Leicester, A. ve Windmeijer, F., (2004). The 'Fat Tax': Economic Incentives to Reduce Obesity. Institute for Fiscal Studies, London, UK, Briefing Note No. 49, 1-10
- Levy, D. T., Frank, C. ve Joseph, G., (2004). The Effects of Tobacco Control Policies on Smoking Rates: A Tobacco Control Scorecard. Journal Public Health Management Practice, 10(4), 338–353
- Mccormick, B. ve I. Stone, (2007). Economic costs of obesity and the case for government intervention. Obesity Reviews, 8 (Suppl. 1), 161–164
- Musgrave, R. A. ve Musgrave, P. B., (1989). Public Finance In Theory and Practice, Fifty Edition. McGraw-Hill Book Company, International Edition, Singapore, 1 -256.
- Myles, G., (1989). Public Economics, University Press, Cambridge.
- Nederkoorn, C., Remco C. H., Janneke C.A.H. Giesen ve Jansen, A., (2011). High Tax On High Energy Dense Foods and Its Effects on The Purchase of Calories in A Supermarket An Experiment. Appetite Journal, 56,760-765.
- Novick, J., (2008). A solution to obesity?, National Health Association. http://www.jeffnovick.com/RD/Blog/Entries/2008/4/1_Test_2.html , (Erişim Tarihi:22/02/2017).
- Özden, E., (2016). Türk Vergi Sisteminin Obeziteyle Mücadeleye Katkı Sağlamaya Yönelik İşlevselleştirilmesi. Bartın Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Yıl: 2016 Cilt: 7 Sayı: 14, 202-203
- Peter, J P., (2010). Consumer Behavior And Marketing Strategy, Mcgraw Hill Higher Education. 9th Revised edition edition, 22-84
- Powell, L. M ve Frank J C., (2009). Food Prices and Obesity: Evidence and Policy Implications for Taxes and Subsidies. The Milbank Quarterly, Vol. 87, No. 1, 229–257.
- Powell, L. M. ve Chriqui, J. F., (2011). Food Taxes and Subsidies: Evidence and Policies for Obesity Prevention. Oxford University Press USA, 2-48
- Rosen, S., (1974). Hedonic Prices and Implicit Markets: Product Differentiation in Pure Competition. Journal of Political Economy, 82(1), 34-55.
- Saruç, T., (2015). Obezite Ekonomisi, Seçkin Yayıncılık, Ankara
- Sassi, F., Annalisa B. ve Chiara C., (2013). The Role of Fiscal Policies in Health Promotion, OECD Health Working Papers, s. 24.

Schaufele, B., David S. ve Pamela L., (2009). Primer on Fat Taxes and Thin Subsidies: A Graphical Analysis. Ivey Business School, Western University, Canada

Spangenberg, E. R., Kevin E. V. ve Ayn E. C., (1997). Measuring the Hedonic and Utilitarian Dimensions of Attitude: A Generally Applicable Scale. *Advances in Consumer Research*, 24, 235–241.

Sırıco, R. A., (1995). The Sin Tax: Economic and Moral Considerations. The Action Institute, Occasional Paper, No: 5,

Strnad, J., (2005). Conceptualizing the "Fat Tax": The Role of Food Taxes in Developed Economies, Stanford Law School John M. Olin Program in Law and Economics Working Paper No. 286

Taylor, P. (2009). Your Sweet Tooth Might get Taxed. *Globe and Mail*, <https://www.theglobeandmail.com/life/health-and-fitness/your-sweet-tooth-may-get-taxed/article623211/>
Erişim Tarihi: 01/02/2017.

Thow, A. M., Heywood, P., Leeder, S. and Burns, L. (2011). The Global Context For Public Health Nutrition Taxation, *Public Health Nutrition*: 14(1), 176–186

Timmms, K., (2011). On With The Pennies, Off With The Pounds? The Use Of Taxation Policies in Obesity Prevention, *Perspectives in Public Health*. Royal Society for Public Health, Vol. 131, No. 4I, 155–157.

Turhan, S., (1998). Vergi Teorisi ve Politikası. Filiz Kitabevi, Gözden geçirilmiş ve genişletilmiş altıncı baskı, İstanbul.

Wagner, A., (1958). Three Extracts on Public Finance, Musgrave ve AT. Peacock, (ed.), *Classic in the Theory of Public Finance* (Nancy Cooke trans), International Economic Association, London: MacMillan.

Wansink, B., (2010). *Mindless Eating: Why We Eat More Than We Think*, Random House Publishing Group.

Wansink, B. ve Mike, H., (2005). De-Marketing Obesity, *California Management Review*, vol 47, no 4, summer 2005

Wen, H. Z., Lu, J.F. ve Lin, L. (2004). An Improved Method of Real Estate Evaluation Based on Hedonic Price Model, *International Management Conference*.

Winterbotham, A. ve Junior, S., (2012). The Solutions to Externalities: From Pigou to Coase. *The Student Economic Review*, Vol. XXVI, 172-180

Yaniv, G., Odelia, R. ve Yossef, T., (2009). Junk-Food, Home Cooking, Physical Activity and Obesity: The Effect of The Fat Tax And The Thin Subsidy. *Journal of Public Economics*, 93, 823-830.

Yayar, R. ve Karaca, S. S., (2014). Konut Fiyatlarına Etki Eden Faktörlerin Hedonik Modelle Belirlenmesi: TR83 Bölgesi Örneği. *Ege Akademik Bakış*, Cilt: 14, Sayı: 4, 509-518

İnternet Kaynakları

<http://www.who.int/news-room/6-facts-on-obesity>, 21/01/2016

www.tdkterim.gov.tr 14.01.2018

<http://www.who.int/news-room/6-facts-on-obesity>, 22.02.2018

http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1095 05.03.2018

<http://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/obesity-and-overweight> 21.05.2018

<https://www.who.int/gho/publications/en/> 22.09.2018